филателистички гласник

година II
децембар
2014

часопис за теорију и праксу филателије
e-mail: filatelisticki.glasnik@gmail.com
цена: 350 динара

9

САДРЖАЈ

Уводник 3

Поштанске марке и политика националне заступљености [4] - *доц. др Вида Зеи* 5

Каталог персонализованих поштанских марака Републике Србије 11

Преписка ратних заробљеника и интернираних лица из Србије, посредством Међународног комитета Црвеног крста [6] – *Војислав Беговић* 13

Српска војна телеграфска пошта за време Великог рата [1] - *проф. др Милан Радовановић* 21

Штампарске плоче дописне карте од 5 пара из 1886. - *Ричард М. Стивенс* 27

Уговор о преносу поште возовима Међународног друштва за вагоне за спавање из 1914. – *Војислав Беговић* 31

Затворене дописнице Србије 1905/11 – *Миодраг Вуковић* 40

Први каталог поштанских марака Републике Србије 46

Организација ратног поштанског саобраћаја и цензуре Краљевине Југославије у априлском рату 1941- *Миодраг Вуковић* 49

Занимљивости - *проф. др Милан Радовановић* 55

Осврт - Лице и наличје Великог рата 59

Вршац - Изложба оригиналних фотографија и поштанске преписке из периода Првог светског рата – Жељко Пупавац 63

ФИЛАТЕЛИСТИЧКИ ГЛАСНИК

Часопис за теорију и праксу филателије

Ставови објављени у текстовима појединих аутора нису нужно и ставови редакције, тако да не сносимо одговорност за евентуалну штету насталу њиховим објављивањем.

Право коришћења: Чланци објављени у "Филателистичком гласнику" могу се даље објављивати искључиво уз сагласност аутора. Делови чланака могу се објављивати уз обавезно навођење потпуне референце и уз поштовање ауторских права аутора и издавача.

Излази четири пута годишње:
март, јун, септембар и **децембар**

Издавач и одговорни уредник: **Владимир Милић**

Сарадници: **Војислав Беговић, Миодраг Вуковић, Милан Радовановић, Ричард Стивенс, Зоран Бошковић, Вида Зеи и Жељко Пупавац**

Лектор: **Јулка Симовић**

Дизајн и графичка обрада: **Владимир Милић**

e-mail: **filatelisticki.glasnik@gmail.com**

Штампарија: **Instant system, Црнотравска бб, Београд**

Тираж: **100**

На задњој корици:
Споменик последњем руском цару Николају II Романову у Београду, дело руских уметника Андреја Ковалика и Генадија Правотворова.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
656.835.91.(497.11)
ФИЛАТЕЛИСТИЧКИ гласник : часопис за теорију и праксу филателије / одговорни уредник Владимир Милић. – Год. 2, бр. 9 (децембар 2014)- . – Београд : Владимир Милић, 2013-. -21 cm
Тромесечно
ISSN 2334-7147 = Филателистички гласник (Београд. 2013)
COBISS.SR-ID 196133132

Journal Philately Theory and Practice

Articles in this issue of "Filatelisticki glasnik" do not necessarily reflect the opinion of the Editorial

Articles in this journal, unless otherwise stated, may be reproduced with authors permission only.

Published four times a year:
March, June, September and December

Publisher and Editor:
Vladimir Milic

Contributors:
Vojislav Begovic, Miodrag Vukovic, Milan Radovanovic, Rischard Stevens, Zoran Boskovic, Vida Zei and **Zeljko Pupavac**

Lecturer: **Julka Simovic**

Design: **Vladimir Milic**

e-mail: **filatelisticki.glasnik@gmail.com**

Printed by: **Instant system, Belgrade**

Circulation:**100**

Price: **4 EUR + postage**

Image on the back cover: Monument to the last Russian Tsar Nicholas II Romanov in Belgrade, the work of Russian artists Andrey Kovalyuk and Gennadiy Pravotorov.

ISSN 2334-7147

Уводник

Пригодним изложбама широм Србије обележена је 100-годишњица почетка Великог рата. Поштанско-историјски материјал био је заступљен на готово свакој од њих, али ниједна није била суи генерис филателистичка. Разумемо да највећи број није могао садржати искључиво документа прикупљена у филателистичким збиркама, из концепцијских па и техничких разлога. Ипак, наш је утисак да управо неодржавање филателистичке изложбе поводом обележавања почетка Великог рата је још једна пропуштена прилика, не само да се прикаже вредан историјски материјал већ и укаже на ширу културну и друштвену улогу филателије. Овом приликом подсетићемо на неке из мноштва изванредних догађаја.

Библиотека града Београда, као партнер у пројекту "Europeana Awareness", организовала је дане прикупљања породичних успомена из Првог светског рата под називом "Мобилизација сећања". Осим у Београду, дани прикупљања организовани су овога децембра у Чачку и Новом Саду, у тамошњим градским библиотекама.

Свесност (Awareness) и те како је потврђена изложбом "Оригиналних фотографија и поштанске преписке из периода Првог светског рата" (из приватне колекције Миодрага Млађеновића) у Библиотеци града Вршца, од 9 до 23. октобра. Изложени су претежно објекти поштанске историје.

Поводом стогодишњице од почетка Првог светског рата, Јеврејски историјски музеј у Београду приредио је од 4. до 24. септембра изложбу "Јевреји Србије у Првом светском рату", и посветио је свим српским Јеврејима, мушкарцима и женама, који су као ратници или медицинско особље учествовали у свим ратовима за славу и слободу Србије 1912 – 1918. године. Аутор изложбе је Војислава Радовановић, управница ЈИМ-а. Изложба је потом пресељена у Шабац где је отворена 14. новембра у изложбеној галерији Историјског архива. Изложено је укупно 35 фотографија, углавном великих формата (100x70) које, осим својим садржајем, остављају и снажан визуелни, естетски утисак на посетиоца. Осим фотографија, изложено је и неколико занимљивих предмета.

У Централном дому Војске Србије у Београду, 31. октобра, отворена је изложба „Бизерта у срцу Србије“. Изложба чији су аутори Лука Николић, потомак српског ратника, сахрањеног на војничком гробљу у Тунису 1916. године и Борис Башчаревић, садржала је фотографије (међу којима неке употребљене у поштанској преписци са родбином) које документују дане голготе српске војске у преласку преко Албаније и дане опоравка на северу Африке. Бизерта је током децембра 1915, јануара, фебруара, марта и априла 1916. године примила је велики број

припадника српске војске, која се повлачила са народом пред Аустроугарима, Немцима и Бугарима преко албанских гудура и стигла на Јадранско море. Нова прилика, овога пута да се 2015. године филателистички обележи 100-годишњица доласка српских војника ради лечења и опоравка, у Тунис, Алжир и Мароко.

У организацији Друштва пријатеља Француске, у Библиотеци града Београда 28. новембра, представљена је књига „Неми сведоци - Савезници и Срби у Великом рату (1914-1915)" аутора проф. др Милана Радовановића. Пред препуном салом одељења уметности о књизи су говорили проф. др Брана Димитријевић, историчар медицине, Јован Пејин, историчар архивиста, Војислав Беговић, филателиста и аутор. Књига је награђена златном медаљом на Међународном филателистичком бијеналу у Москви "Росика 2014" (Международное филателистическое биеннале "Россика-2014 " Москва, 27-29 октября 2014).

Изложба "Мозаик изворних сведочанстава - Србија у Великом рату" отворена је 1. децембра у изложбеном холу РТС-а. Поставка садржи близу 500 објеката (поштанских и историјских докумената) из периода Великог рата из приватне колекције Александра Боричића. Власник колекције, иначе председник Савеза филателиста Србије, је и аутор изложбе са историчаром доц. др Александром Животићем. Овим поводом штампан је и одличан каталог.

Мотивски „кентаур" оличен у блоку „70 година од ослобођења Београда у Другом Светском рату", неуспели је покушај споја фотографија срушеног Београда у нацистичком бомбардовању 1941. године и фотографија симбола Београда данас. Апсолутно никаква веза са уласком црвеноармејаца у Београд октобра 1944. не постоји, а још мање постоји веза са описом датим на коверти првог дана, која прати ово издање. Недостатак идеје, незаинтересованост креатора марке или нешто треће? Врхунац је да се марка номиналне вредности 50 динара унутар блока не поклапа ни са једном ставком у важећој поштанској тарифи од 1. априла 2014.

За разлику од овог блока, карнет посвећен Николају Краснову, мотивски је врло добро погођен, првенствено због тога што припада једној великој сакупљачкој области каква је Росика.

На крају, али ништа мање важна није ни констатација да је Пошта „Србија" само делимично испоштовала План и програм издавања марака у 2014. години што се тиче редовних издања и емитовала само две марке (електронске комуникације и Милеву Ајнштајн). Никола Тесла, Михаило Пупин, Војвода Живојин Мишић, Војвода Радомир Путник, Милунка Савић су из неког разлога игнорисани. О значају наведених мотива у протеклој 2014. је излишно и говорити, тако да је свако објашњење од стране Поште неприхватљиво.

Доц. др Вида Зеи

ПОШТАНСКЕ МАРКЕ И ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ ЗАСТУПЉЕНОСТИ [4]

ФИЛАТЕЛИЈА

Производња поштанских марака започиње у државној институцији, у којој се стичу предлози и врши избор ликовних решења. Штампање марака подсећа на штампање новца: то је тајанствен и строго контролисан процес. Број издатих марака је (понекад, прим. приређивача) чувана тајна, а оригиналне штампарске плоче и оштећени материјал се уништавају у присуству државних званичника како би се избегло фалсификовање. Грешке или неправилности на маркама се публикују, а такви примерци, понекад, имају високу вредност за сакупљаче.

Марке имају номиналну вредности све док не буду поништене или повучене и замењене новим од стране поштанске управе, када, на пример, наступе политичке промене. Након што су поштански употребљене, марке могу постати објекти колекционирања и профита у свету филателије, економска активност и распрострањен хоби преплићу се са интересом националне - државне политике: један од њих је простор националног колекционирања.

За филателисте, аутентичност марака је једна од њихових највећих брига и критеријум за укључивање у колекцију. Према елаборату научне класификације марака Ивана Турка, аутентичне поштанске марке су легитимне марке тј. оригиналне марке које су издате од стране државе (1987).

Све остале марке се сматрају фалсификатима, а ретко добијају високе цене или се сакупљају као смислени објекти.

1945., Тито 2 динара редовно издање, незупчана са доњом маргином табака
1945, Tito 2 d regular issue imperforate with bottom sheet margin

Ипак, док филателисти препознају владајућу дефиницију аутентичности, они јој се истовремено одупиру дајући ауру оригинала маркама са грешком. Тако је културна пракса "лов на штампарске грешке" постала супростављена и субверзивна активност. Иако култура не може бити у потпуности дефинисана национално-државним критеријумом "аутентично", чак и грешке на маркама проистичу из легитимног и контролисаног процеса производње: марке са грешкама су резултат случајног или намерног процеса. У крајњем случају, легитимна држава је мера аутентичности.

Филателисти разврставају марке према одређеним критеријумима који су у већини заступљени у политикама националне заступљености. На тај начин, марке могу да се класификују у складу са њиховим визуелним мотивима (на пример: места, животиње, биљке, људи, средства за рад) и темама (нпр, технологија, економија, образовање, наука, култура) (Турк 1983). Мотиви и теме као национални - државни симболи визуелно откривају идеолошке и националистичке намере; сходно томе, збирке марака су селекције које учествују у процесу формирања идентитета. Тако, југословенске марке између 1945 и 1990 приказују људе који представљају радничку класу, рад који велича успех пролетаријата, животиње и биљке, које представљају југословенску флору и фауну (неки ретки егзотични узорци појављују се да улепшају посебан догађај Титов рођендан, на пример).

Сл. 2 1950. Пригодно издање поштанских марака поводом изградње ауто-пута
Fig. 2 1950 Commemorative issue of postage stamps "the construction of a highway"

Слично томе марке Републике Словеније издате након независности 1991. фаворизују словеначке животиње и цвеће, и интензивно славе 1600 година словеначког националног постојања (не

рачунајући слике праисторијских фосила нађене на територији Словеније).

Ричард Хандлер (1985, 192-217)[1] расплиће претпоставке и парадоксе укључене у "има културу", бирањем и неговањем аутентичне, колективне "имовине" када говори о Квебековој културној "патримонији". Према његовим речима, прикупљање и очување аутентичног идентитета не може бити природно или невино, већ је повезано са националистичком политиком, са рестриктивним законима, а уз оспоравање кодирања прошлости и будућности. Осим тога, из Бодријарове[2] перспективе, марке припадају "смисленим објектима" који функционишу у оквиру разгранатог система симбола и вредности (Бодријар 1968, 135). Сходно томе, комерцијално, естетски, и научно вредне марке претпостављају систем вредности у коме се сакупљање ретких марака из прошлости, на пример, више исплати него сакупљање марака у редовној свакодневној употреби, јер ретки, стари примерци имају "дубину", по осећању историјски оријентисаних сакупљача. Чињеница да се може сачувати лепо и знање су од изузетног значаја за прикупљање за процес националног формирања "идентитета" према Хандлеру (1985, 210), наглашава трајање и очување аутентичности националног идентитета.

Као додатак званичним каталозима редовних и пригодних поштанских марака наводе се, на пример, нацрти неиздатих марака, неупотребљаване марке, предштампане марке, а понекад и марке са грешкама (Турк 1987). Сви ови примери нуде увид у борбу за контролу комуникацијског простора, националне заступљености и националне самосвојности. У том смислу, каталози су и колекције информација о политичкој и културној историји и националном идентитету.

Употреба марака са претиском, на пример, често се јавља за време рата, када окупацијске власти прештампавају затечене марке указујући да имају контролу над простором јавне комуникације. Са додатним текстом и симболима, прештампаване су марке за ратне заробљенике губећи свој оригинални симболички значај, али са задржаном поштанском функцијом; оне подржавају фантазију освајања. За земље као што је Словенија, те марке су важни историјски документи као политичка снага измена на Словеначкој територији, а поништавање и поново стављање у течај

[1] Handler, Richard. 1985. On Having a Culture: Nationalism and the Preservation of Quebec's Patrimonie. History of Anthropology. Vol. 3, 192-217. Ed. George Stocking. Madison: University of Visconsin Press.

[2] Baudrillard, Jean. 1968. Le system des objects. Paris: Gallimard.

својеврсна симболичка потврда покоравања и контроле поштанским маркама.

На пример, Италијанска окупациона управа 1941. године користи марке Краљевине Југославије широм окупиране покрајине Љубљана (регион са специјалним статусом у окупираној територији Словеније, због свог стопостотно словеначког становништва). Назив бивше државе (Југославија), а номинална вредност у динарима су поништени, док је преко слике југословенског краља одштампан текст на италијанском језику: "R. Commissariato / Civile / Territori Sloveni / occupati / LUBIANA" [Civil Commissariat of the Occupied Slovene Territories Ljubljana] (Katalog 1995,11).

За време Аустроугарске и у Краљевини Југославији, Словенци нису били довољно заступљени на маркама и видљиви као народ. Реалност националног негирања у прошлости никада није била отворена у смислу представљања, не барем званично, као на овим италијанским маркама које отворено указују на окупацију словеначке територије. Колико год ова марка представљала италијанску управу над словеначком територијом, она је такође поново у одређеном смислу заоштрила национално, културно, политичко и значењско овог простора за саме Словенце. Иронично, ово су прве марке издате икада које садрже експлицитно име територије Словеније.

(наставиће се)

МОБИЛИЗАЦИЈА СЕЋАЊА

Почетком децембра у оквиру европског пројекта "Europeana Awareness", први пут у Србији (у Београду, Чачку и Новом Саду), организовани су дани прикупљања породичних успомена из Првог светског рата под називом "Мобилизација сећања".

Пројекат "Europeana 1914-1918" је на основу идеје и уз подршку Универзитета Оксфорд, покренут у Немачкој 2011. године, а завршава се ове године. Српски партнер у овом пројекту је Библиотека града Београда.

Иначе, Акциони дани већ су одржани или се и даље одржавају у Белгији, Луксембургу, Италији, Румунији, Словенији, Кипру, наравно Немачкој... До краја године следе Акциони дани у градовима Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, као и Грчке, Аустрије, Норвешке...

Сви грађани Србије били су позвани да донесу фотографије, писма, дневнике, одликовања, филмове или звучне записе, које прати занимљива прича о оном коме су припадали, у дане прикупљања успомена од 1914. до 1918. године.

Ова драгоцена документа биће објављена на сајту www.europeana1914-1918.eu, најважнијем онлајн извору оригиналних материјала из периода Првог светског рата.

Српски војници у Драчу, после преласка арнаутских Проклетија, чекају француски брод (снимио Риста Марјановић)*

* Први српски ратни дописник њујоршких новина "Herald Tribune".

Српски војник Александар Каначки поред белог коња. - На фотографији је Риста Марјановић написао име оца и шта су говорили. Ову слику отац никада није видео, донео је син француског генерала 70-80.тих година. Александар Каначки, рођен 26. јула на дан Св. Арханђела Гаврила у Модошу 1887., данас Јаша Томић. Мобилисан је у аустроугарској војсци 1914. године, али са другом из Чакова прелази чамцем Дунав и приступа српској војсци. Борио се под командом Радомира Путника. Као артиљерац учествовао је на Колубари у Церској бици, Дрини, Текеришу, Мачковом Камену. Крећући се ка југу оболео је од тифуса и грознице. Био је и лакше рањен. Неговале су их енглеско-шкотске болничарке и др Елси Инглиш. Жив стигао у Драч. Бродом пребачен са својим саборцима на Корзику у Бастију. Животна мисао, водиља и мото му је била: " Најлепше је осећање испуњење дужности" (текст преузет са сајта написала кћер Љиљана Каначки).

(приредио В.Б.)

Војислав Беговић

ГОЛИ ОТОК – ЗАДЊА ПОШТА БАКАР

Филателистички гласник

Библиотека – Свеска 1

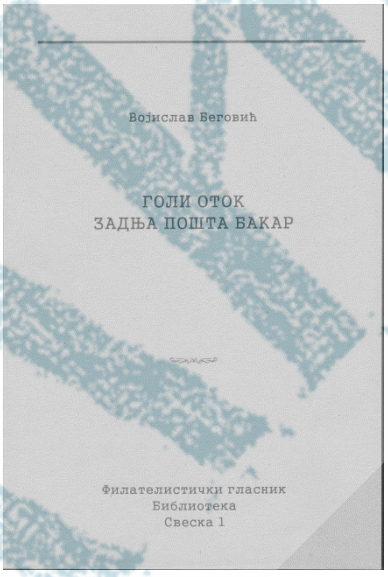

Тема која је дуго чекала филателистичку обраду.

Студија поштанске преписке лица интернираних по ИБ–у (1949 – 1958).

Поштанска историја као историјски извор првог реда.

Рецензија: Др Срђан Цветковић

Више од 60 поштанских објеката, фотографија и новинских факсимила.

На 64 стране у боји, у брошираном повезу.

Цена појединачног примерка: 1.000 динара + поштански трошкови.

контакт: filatelisticki.glasnik@gmail.com

КАТАЛОГ ПЕРСОНАЛИЗОВАНИХ ПОШТАНСКИХ МАРАКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Аутору каталога персонализованих поштанских марака Републике Србије ово није издавачки првенац. Још 1994. године саставио је и објавио Први каталог поштанских марака Републике Српске и Републике Српске Крајине, "док је каша још била врућа", а ставови су били pro et contra легалности и легитимности ових издања. Бошковић, иначе стручни испитивач поштанских марака СФ Србије, вођен знањем, интуицијом и искуством саставио је филателистички, а то ће рећи историјски одговоран попис издања са неопходним подацима који дан-данас представљају полазиште за сакупљаче наведених подручја. Други излет у каталошке воде био је „Каталог телекарата" из 2004. године. Са таквим искуством пришао је раду на каталогу ППМ, као сведок и хроничар свих издања, од краја 2006. године до данас. Због тога можемо рећи да је као аутор остварио комплетан увид у целокупну издавачку продукцију, иако извор података није био централизован и у том смислу лакше доступан, јер се не ради о једном кориснику услуге, већ о већем броју корисника (правних и физичких лица).

Каталози су кључ за филателију. Свако ново издање или нови каталог у правом сакупљачу буди неко осећање које може да иде од великог усхићења до израженог негодовања. Заправо код сакупљача нема равнодушности. Тај захтеван и веома стручан посао састоји се из више фаза мукотрпног рада.

Управо објављени Каталог персонализованих поштанских марака, са статусом вредносница намењених франкирању пошиљака у унутрашњем поштанском саобраћају, је први те врсте у Србији, а мислимо и у Региону. На 112 колор страница хронолошки су приказана издања 62 "корисника" (наручиоца) ППМ, као својеврстан нов, креативан и занимљив маркетиншки потез. На двадесетак страна каталога приказани су сликом и текстом „Пратећи објекти" који су важни за боље сагледавање овог поштанског новитета.

Аутор истиче да каталог ППМ као резултат напорног рада и жеље да буде савршен већ у првом издању то ипак није, није ни завршен у смислу надградње. Овај каталог отвара нову филателистичку нишу у сакупљачком и истраживачком смислу. Пошто је први из ове области сигурно има недостатака али све се то може исправити ако се настави са даљим праћењем ППМ у Србији. Циљ је био да каталог ППМ не буде само списак персонализованих марака, поређаних по датуму потписивања уговора за поштом, већ да привуче што више „корисника" да постану креатори и издавачи сопствених ППМ.

ЗОРАН Р. БОШКОВИЋ

Каталог је могуће купити у Клубу филателиста у Београду или директно код аутора каталога.

контакт: Зоран Бошковић
тел.: 063 72 75 385
Email: z.boskovic@ai.ac.rs

Војислав Беговић

ПРЕПИСКА РАТНИХ ЗАРОБЉЕНИКА И ИНТЕРНИРАНИХ ЛИЦА ИЗ СРБИЈЕ, ПОСРЕДСТВОМ МЕЂУНАРОДНОГ КОМИТЕТА ЦРВЕНОГ КРСТА [6]

Рад Међународне агенције за ратне заробљенике организован је у 14 националних секција (француско-белгијска, британска, италијанска, грчка, америчка, бразилска, португалска, српска, румунска, руска, немачка, бугарска, турска и аустро-угарска) земаља које су ушле у рат. Националне организације Црвеног крста радиле су на добијању информација о заробљеним, интернираним и избеглим лицима. Информације комбиноване са упитима које су породице слале Међународном комитету Црвеног крста (МКЦК) у Женеви уписиване су у индексне картице. Стално ажурирање картица обезбеђивало је праћење лица за потребе информисања породица које су се распитивале о својима.

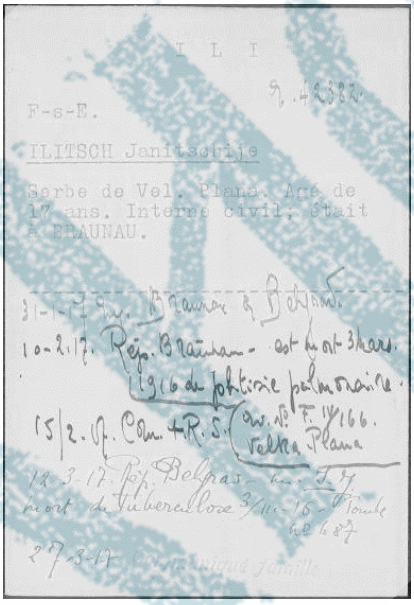

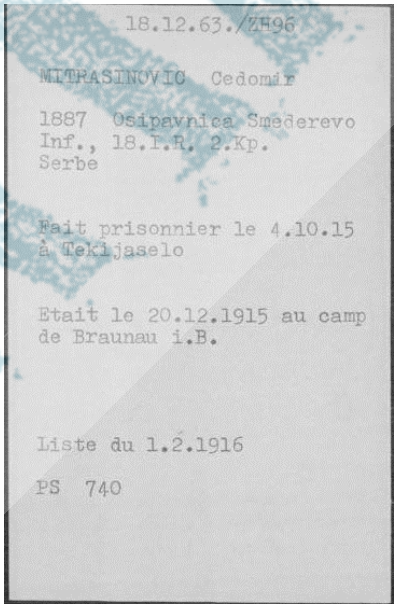

Сл. 1 Индексна картица вођена у МКЦК за српског цивила и војника интерниране у логору Браунау (северна Чешка)

Fig 1 Index cards led the ICRC to Serbian civilians and soldiers were interned in prison camp Braunau (northern Czech Republic)

Картица на слици лево, садржи забелешку да је интернирани цивил умро од турбекулозе и једноредни црвени печат "Communiqué

famille" (обавештена породица). О другом заробљенику (на слици десно) уписан је податак да је заробљен 4. 10. 1915 у Текији и да је био логору Браунау 20.12.1915.

Иако су национална друштва деловала потпуно независно од МКЦК, ипак је МКЦК био задужен за званично признавање било ког новоформираног националног друштва.

На почетку рата, Агенција за ратне заробљенике рукује писмоносним пошиљкама, пакетима и новчаним упутницама послатим ратним заробљеницима. Обављање ових услуга, убрзо ће прихватити поштанске управе неутралних земаља Швајцарске, Данске, Холандије и Шведске.

У уводним страницама "Преписке" (в. Гласник бр. 4) писао сам о историјској позадини организовања Међународног комитета Црвеног крста и Агенције за ратне заробљенике у Женеви. Историчар МКЦК Палмиери[3] наводи да - Агенција (за ратне заробљенике, прим. В.Б.) није била једина организација активна у Швајцарској током Првог светског рата. Само у Женеви (1916) било је око 50 бироа (скоро 170 у целој Швајцарској) који су обављали послове за цивилне или војне жртве сукоба. Писмо једном од таквих бироа (одбора) приказано је на слици 2.

Сл. 2 1. мај 1916. Писмо послато са Крфа за Лозану Међународном одбору жена за тражење несталих цивила

Fig 2 May 1, 1916 Letter sent from Corfu to The International Women's Bureau for missing civilians (Lausanne)

[3] Daniel Palmieri, The International Committee of the Red Cross in the First World War, 2014

Преписка заробљених, интернираних и избеглих лица из Србије (карте-обрасци за дописивање, поштанске карте и илустроване поштанске карте) садржи печате српских приватних кореспондентних бироа. Њихова улога је била да олакшају обраду потражних пошиљака...

У једној прилици набавио сам неколико илустрованих поштанских карата (Carte Postale), француских издавача, монохромне штампе, на којима је сав расположив простор исписан текстом (упућене од стране српских поданика избеглих у неутралне земље или интернираних у логоре Централних сила). Ове карте, нису франкиране, цензурисане и не носе било каква поштанска обележја. Није тешко закључити да као такве појединачно нису путовале, већ су у свежњевима (омотима) упућиване Међународном бироу Црвеног крста у Женеви или Српском друштву Црвеног крста у Женеви и другим местима, односно његовим агентима (приватним бироима за кореспонденцију) где су преписиване на курсирајуће швајцарске дописне карте (Вилљм Тел, црвена, 10 сантима), а потом надослане према адреси коју је пошиљалац навео. Како смо раније рекли, ова услуга је коштала. Отуда у "Упутству"[4] и опаска, да треба уз писмо приложити онолико десетпараца (10 сантима од карте, прим. В.Б.) колико је карата, и то: у новцу или међународним поштанским купонима. - Када Обавештајни биро Срп. Црв. крста у Женеви прими тако исписане карте, отпремиће их за Србију, пошто на карте стави потребне жигове – завршава ово обавештење.

Карту – препис приказао сам у другом наставку овога рада[5]. Кореспондентни биро Сотира К. Илића ту карту шаље српском официру на Солунском фронту са обавештењем: "Оригиналну карту госп. Мојашовића шаљем Вам засебно преко овдашњег Црвеног крста".

На карти су отиснути дворедни печат: Croix Rouge Serbe/Bureau du Reseignements, жигови српске војне цензуре и српске војне поште 999.

- Када Обавештајни биро Срп. Црв. крста у Женеви прими тако исписане карте, отпремиће их за Србију, пошто на карте стави потребне жигове.

Ове карте су биле прописно исписане, па су са печатима Обавештајног бироа Српског Црвеног крста могле наставити пут за Србију, пролазећи неизбежне цензорске пунктове Фелдкирх (Feldkirch) i G.Z.N.B. (Беч).

---

[4] "Упутство за општење са нашима у Србији, са нашим заробљеним и интернираним", "Српске новине" број 112 стр 3, Крф 24. децембар 1916.

[5] "Филателистички гласник" број 5, страна 31

Жером Бургиња[6] приказује препоручено писмо послато 14. августа 1917. из Монтса (Monts – Indre-et-Loire), Црвеном крсту Србије у Женеви, 16. стопе тежине (320 г), и с правом каже – Могуће, да је у питању заједничко писмо са разгледницама српских поданика послато у окупирану Србију преко Швајцарске.

Вратимо се, за тренутак, разгледницама као носиоцима порука, које су писали српски поданици у избеглиштву и интернацији. Намеће се питање: да ли су пошиљаоци рачунали с тим да ће текст са послате разгледнице бити преписан; ако јесу, зашто су се трудили да шаљу разгледнице или фотографије за које су знали да неће стићи до њихових у Србији него преписи (на франшизним картама или чак франкираним поштанским картама). Неки аутори тврде да постоје докази, да су ове карте преписиване (како би им се олакшао пут кроз цензорске пунктове), а неретко и прерађиване (из обавештајних разлога) да би напокон стигле до својих у Србији. Наравно било би интересантно приказати овакву разгледницу са њеним "преписом" (поштански употребљеном дописном картом). Мислим, да је у недостатку хартије за писање коришћено све што је могло да послужи у ту сврху, па и драге фотографије.

Сл. 3 Фотографија за успомену употребљена као дописна карта

Fig 3 Photos for the memory used as a postcard

[6] Жером Бургиња, "Срби у Француској у току I светског рата" [3], Филателистички гласник бр. 8, стр. 36

Сл. 4 Полеђина фотографије са упутством "прештампај ово па шаљи овако". Датирано 23.VII 1917. год. / Солун, Микра, Воден

Fig 4 The back side of the photo with the instruction "прештампај ово па шаљи овако". Dated 23.VII 1917. / Thessaloniki, Mikra, Woden

Срби у логорима Аустроугарске користили су заробљеничке логорске поштанске карте са делом за одговор и знаком Црвеног крста. Таквим картама обраћали су се одборима Српског Црвеног крста (у неутралним и савезничким земљама) за информације о својима и помоћ у виду пакета са храном и одећом. (сл. 5 и 6)

Удружење ArGe Jugoslawien обухвата филателију и поштанску историју свих претходних и садашњих држава на простору бивше Југославије. Осим подручја Краљевине и Републике Југославије, заступљена су и подручја аустријске и мађарске поште на поменутом простору, окупације за време Другог светског рата, окупације Босне и Херцеговине, партизанске поште...

Часопис Südost-Philatelie излази три пута годишње.

Постаните члан и придружите нам се!

www.arge-jugoslawien.de

Erster Vorsitzender: Dr. Jan Ulrich Clauss, email: clauss@gsi-bonn.de

Контакт особа за Србију: Владимир Милић, email: vladimir.milich@gmail.com

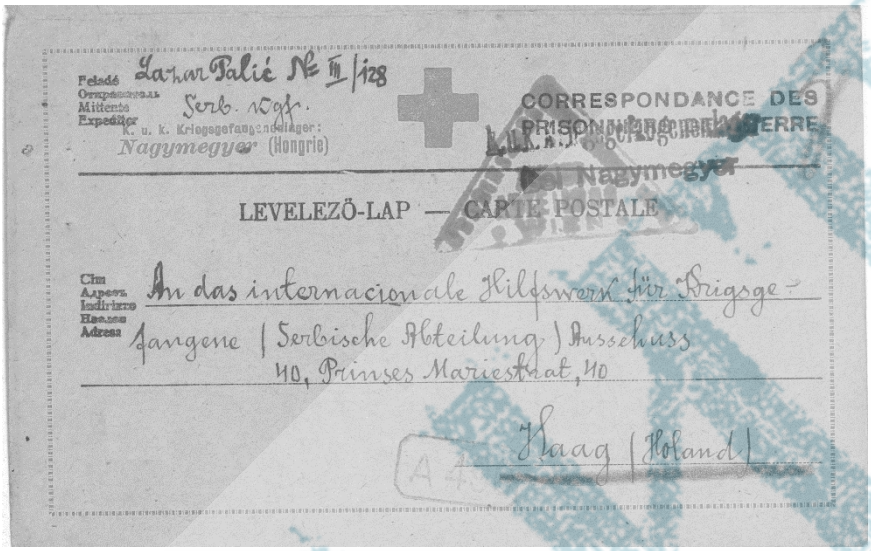

Сл.5 1917. Упутни део дописне карте из логора Нађмеђер Међународној организацији за помоћ српским заробљеницима у Хагу
Fig.3 1917. Postcard sent from prisoners camp Nagymegyer to The international relief organization for Serbian prisoners of war, Hague

Сл. 6 Упутни део дописне карте из логора у Дебрецину (Ostffyasszonyfa) Одбору српских жена у Ници (1918)
Fig 6 Postcard sent from prisoners camp in Debrecen (Ostffyasszonyfa) to Ladies Committee Serbs in Nice (1918)

Параф плавом оловком

У лето 1914. године, чим су Европа и свет бачени у хаос светског рата, Аустрија је у Бечу формирала одељење за цензурисање (и шпијунирање) преписке ратних заробљеника са фамилијама у Србији. Одељење је - због контрашпијунаже - радило најпре при Црвеном крсту и другим хуманитарним организацијама које су обавештавале о ратним заробљеницима, а затим се и непосредно бавиле свим пословима шпијунаже.

1916. Поштанска карта ратног заробљеника послата из логора Ашах (на Дунаву) за Крупањ (Србију). Равни печат отиснут црном бојом (Militärpflege) означава да је лице на лечењу

1916 POWs postcards sent from camp Ashach (on the Danube) for Krupanj (Serbia). Single-line seal in black (Militärpflege) indicates that the person receiving treatment

Сва писма која су ишла са Запада на Исток - у Русију, Србију и поданичке крајеве Монархије - и обрнуто - морала су да прођу кроз ово бечко цензорско одељење.[7] На његовом челу је прво стајао један мајор, а затим један генералштабни пуковник; он је непосредно био подређен Ратном министарству у Бечу. У његову надлежност је била преписка између ратних заробљеника и њихових породица као и свих фамилијарних писама која су „грешком" стизала у руке аустријских власти. Кореспонденција је долазила у поштанску групу где је била сортирана по језицима, а затим непосредно стављана на располагање цензорима да је читају.

7 Љубомир Тешић, Шпијунирање српских писама 1914 – 1918, Велики цензор био је Србин, "Глас јавности" Београд, 21 јан. 2002

Преписка је у Централну Бечку цензуру (G.Z.N.B.) долазила "грешкама" са свих страна, чак и са оних одакле, иначе, није требало да дође: из Русије, Румуније, Француске, Енглеске. Чак је стизала и из Солуна. Све је то, наводно, чињено "грешком поште", а заправо се радило о конфидентима (поверљивим лицима), плаћеним особама које су радиле по поштама и кришом убацивале српску преписку у групу писама која су ишла за Аустралију, Мађарску и Немачку. Тако су стизала у одељење за цензурисање српских писама. На овај начин их је, "грешком поште", за четири године рата стигло више од тридесет хиљада, и сва су архивирана" у Бечу.

1916. Дописна карта (са упоредним текстом на српском језику) ратног заробљеника послата из логора Болдогасоњ за Крупањ
1916 Correspondence card (with comparative text in Serbian) sent from prisoner of war camp Boldogasonj for Krupanj

Бечки Neues Wiener Tagblatt 1916. године доноси чланак о Бечкој цензури дајући чланку наслов "Плава оловка," по најпознатијем цензорском алату који је остављао плави параф на свакој пошиљци у вези са заробљеним или интернираним лицима.

Крајем 1916. године, страна поштанска преписка усмеравана је на три главна цензурна места: у Беч, Будимпешту и Фелдкирх.

Пошта ратних заробљеника и интернираних лица подвргавана је војној и цивилној поштанској цензури јер је пролазила кроз оба поштанска система. Како се крај рата приближавао ова својеврсна аутоцензура постајала је опуштенија. Од пролећа 1917. године, садржај преписке у великој мери одражава оно што је становништво мислило и осећало.

(наставиће се)

Проф. др Милан Радовановић

СРПСКА ВОЈНА ТЕЛЕГРАФСКА ПОШТА ЗА ВРЕМЕ ВЕЛИКОГ РАТА [1]

SERBIAN MILITARY TELEGRAPH SERVICE DURING GREAT WAR
Prof.dr.Milan Radovanovic

During the processing of a large number of used postal items from the viewpoint of postal history it was observed that a part of the postal material in the forms of telegrams have not been subject to sufficient philatelic processing. In this paper an attempt is made to light even more this neglected part of postal history, especially in Corfu and Thessaloniki front. Two criteria are used: private and official telegrams divided in two time period. The first observed period is 1914-1915 and the second one is 1916-1918. In the first period censor marks are always used. In the second period different approaches are applied: without and with censor marks. Especially the use of the censor (?) mark ''Non censure'' was surprisingly..

У поштанском саобраћају, а посебно у ратним условима, може се наћи у поштанској употреби веома различит материјал. Он обухвата целине, формуларе и обрасце различитих типова и врста, импровизације и слично. Током обраде великог броја коришћених поштанских објеката са гледишта поштанске историје, где се под поштанским објектима сматра све оно што је ''путовало'', одн. било предмет поштанског третмана од пошиљаоца до примаоца, са или без поштанских жигова или жигова војних пошта, са или без цензурних жигова, уочено је да постоји део образаца који до сада нису били предмет довољне филателистичке обраде. Конкретније, ради се о обрасцима телеграма, који су у условима Великог рата били средство екстремно брзе комуникације, поверљивости, често шифровани са или без жигова војних пошта и са или без цензурних жигова.

Чини се да ова област поштанске историје заслужује више пажње, јер је брзином достављања одређене информације далеко превазилазила уобичајени брзину достављања поште. У овом раду учињен је покушај да се овај запостављени део поштанске историје ближе осветли, тим више што је већина телеграма била у оквиру званичне комуникације државних органа, поготово на Крфу и Солунском фронту. Наравно, и њихов број и њихово присуство како у званичним филателистичким експонатима, тако и на аукцијама, куповини преко Интернета је веома мали, па се са правом може констатовати да су телеграми веома ретки. Један од разлога је и чињеница да су они представљали и званични документ, често поверљиве

природе, па су саставни део и историјске грађе и ван домашаја истраживања, разматрања и обраде са гледишта поштанске историје.

Карактеристично је и то да је Вуковић, познат као детаљан, свеобухватан и признат истраживач поштанске историје обрадио српске телеграмске обрасце закључно са 1895 годином (?), а не и после тога, док је телеграфске примке обрадио закључно са 1914 годином, па је и то један од разлога да се ова област ближе размотри.

У даљем разматрању могла би се увести и подела на званични и приватни телеграме, што није рађено. Такође, није било могуће систематизовати ову материју, па је у даљем тексту дат само њихов опис и остале поштанско-историјске податке, где их је било.

У наставку ће телеграми бити обрађени користећи критеријум времена, одн. редоследа одвијања појединих војних активности на балканском војишту. Са гледишта телеграфске поште у Србији у Великом рату биће разматрани:

- Телеграфска пошта из периода 1914-1915 година, и
- Телеграфска пошта из периода 1916-1918 година

1. Телеграми из периода 1914-1915 година

Опис ових образаца, коришћених да се, по пријему, доставе примаоцу неће бити дат детаљно, јер се са саме слике могу уочити карактеристични подаци неопходни да се телеграмска пошиљка уручи, као што су: када и од кога је телеграм предат, коме и где се упућује, време пријема и сл. уз, неопходна државна знамења – грб Краљевине Србије и назив обрасца – Телеграм, одн. примка. Једино ће бити наведене димензије ових образаца које за три телеграма износе: 245x207, 248x211 и 240x203. Ови обрасци са своје десне стране имају перфорацију, што указује да су били достављани пошти на употребу у облику књижице, одакле су се цепањем одвајали. На приказаним примерима телеграма висина је скраћена, јер није било текста на њима.

Пре даљег разматрања овог дела поштанске историје Србије, неопходно је навести неколико кључних појмова везаних за организацију и деловање цензуре, релевантних за ову област. Наредбом министра грађевина свим телеграфско-телефонским службеницима и лицима која су војном влашћу одређена за цензуру у телеграфским надлештвима: дата су упутства о начину цензурисања и отпреми приватне и званичне преписке што је објављено у Српским .новинама, бр, 179, од 14.08.1914 на стр 1025). У Чл.6 стоји: Не цензуришу се акта, писма и депеше упућене лично

појединим министрима. Надаље, министар војни пуковник Радивоје Бојовић; у Српским новинам бр.157, од 9.6.1915, на стр. 391 у Члану 3 пише: не подлежу цензури – преписка и разговори : двор, министри, генерали, страни посланици који имају овлашћења, итд..

Прва слика приказује телеграм послат из Париза са пријемним поштанским жигом Ниша (25.XII.1914) који је упућен председнику Српске Скупштине, Николићу у Нишу.

Слика 1

Текст телеграма се односи на изјаву саучешћа на француском језику: ''Дубоко саосећамо поводом херојске смрти нашег Душка, Гига''

Као и сва друга пошта и телеграми су цензурисани. На овом телеграму налази се двореди цензурни жиг са текстом ''ШЕФ / Главне војне цензуре'' љубичасте боје (Сл.2) са парафом шефа (?) плаве боје

Слика 2

Да ли је овај телеграм требало да буде цензурисан, с обзиром на горе наведено?

На следећој слици приказан је телеграм упућен од стране ген.Бојовића са захтевом за сагласност министра грађевина о постављењу са следећим садржајем: ''Одредио сам за делегата поште и телеграфа при штабу ове команде

Слика 3 - На телеграму се налази цензурни жиг овалног облика са датумом у средини и текстом: «ПРЕГЛЕДАЛА / ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА» црне боје.

...Стошића комесара пост телегр одељења за нове крајеве. Распоред особља са евакуисаних станица вршиће ова команда у споразуму са шефом телеграфско телефон одсека мин грађевина који се налази у Краљеву. Молим да ми се одобри овај поступак. Командант ђенерал Бојовић''.(љубазношћу г-ђе Љ.Ђорђевић).

И за овај телеграм важи исто питање, као у претходном случају.

Следећа два телеграма (Сл.4 и Сл.5) су приватне природе па се текст неће наводити. Оба телеграма су истих геометријских и словних

карактеристика, као и већ приказани на Сл.1. Једина разлика је у цензурном жигу који се разликује од већ наведеног.

Слика 4

Слика 5

Цензурни жигови на ова два телеграма су овалног облика са датумом у средини и текстом: ''ПРЕГЛЕДАЛА / ГЛАВНА ВОЈНА ЦЕНЗУРА'' и дати су, због разлике у боји, на истој слици (Сл.6). Ипак, заједничко за сва четири телеграма је да су били прегледани од стране главне војне цензуре.

а) *б)*

Слика 6

Слика 7

Оба ова телеграма коректно су цензурисана.

Сва три телеграма су при достави затварани виђетом плаве боје са текстом ''КРАЉЕВСКО-СРПСКИ / ТЕЛЕГРАФ'' (Сл.7).

Да би се оба област употпунила, наведеним обрасцима свакако треба додати и телеграфске примке. Како су оне у Каталогу целина југословенских земаља М.Р.Вуковића обрађене, у наставку ће се дати само један пример (Слика 8)

Слика 8 - Телеграфска примка из 1911 године, коришћена 1914 (поштански жиг Београда од 9.маја 1914) са додатном франкатуром због повећања франкатуре (са 10 на 20 пара).

(наставиће се)

Ричард М. Стивенс

ШТАМПАРСКЕ ПЛОЧЕ ДОПИСНЕ КАРТЕ ОД 5 ПАРА ИЗ 1886

PLATES USED FOR SERBIAN DOMESTIC POST CARD FROM 1886

By Richard M. Stevens

The Serbian domestic postcard of 1886 was printed from a pair of plate of four subjects. Constructed in a symmetrical format, the plates produced a set of four scarce varieties, which are actually inverts, but appear normal.

Обична дописна карта од 5 пара из 1886. (Ascher #23, Вуковић #21) представља још једно издање целина Србије инетесантно са становишта начина штампе и резултирајућих варијетета.

Штампање је вршено у две фазе, посебно оквир а посебно централни део, и у табацима од две или четири карте.

Карта постоји са четири различита типа оквира и пет типова централног дела, од којих последњи (тип е) очигледно представља заправо варијетет четвртог (подтип d1) који је настао или као оштећење слога током штампе, или као типографска грешка која је током штампања примећена и исправљена.

Већина карактеристика појединачних типова оквира и центра је превише малих димензија да би се лако уочила, па су на приложеним илустрацијама стрелицама означени њихови положаји. Црвене стрелице указују на положај карактеристика оквира, а плаве централног дела.

Типови оквира

Тип I: Нема лако уочљивих оштећења. Постоји танак прекид леве спољашње ивице оквира на 22mm од доњег и на 1mm од горњег краја ивице.

Тип II: Прекид горње спољашње оквирне линије на 2mm од левог краја. Прекид у десној унутрашњој оквирној линији на 5mm од врха. „Сломљен" доњи леви ћошак.

Тип III: Прекид доње спољашње оквирне линије на 52mm од левог краја. Дужа танка бела црта (пукотина) у горњој оквирној украсној шари на око 25mm од десног краја.

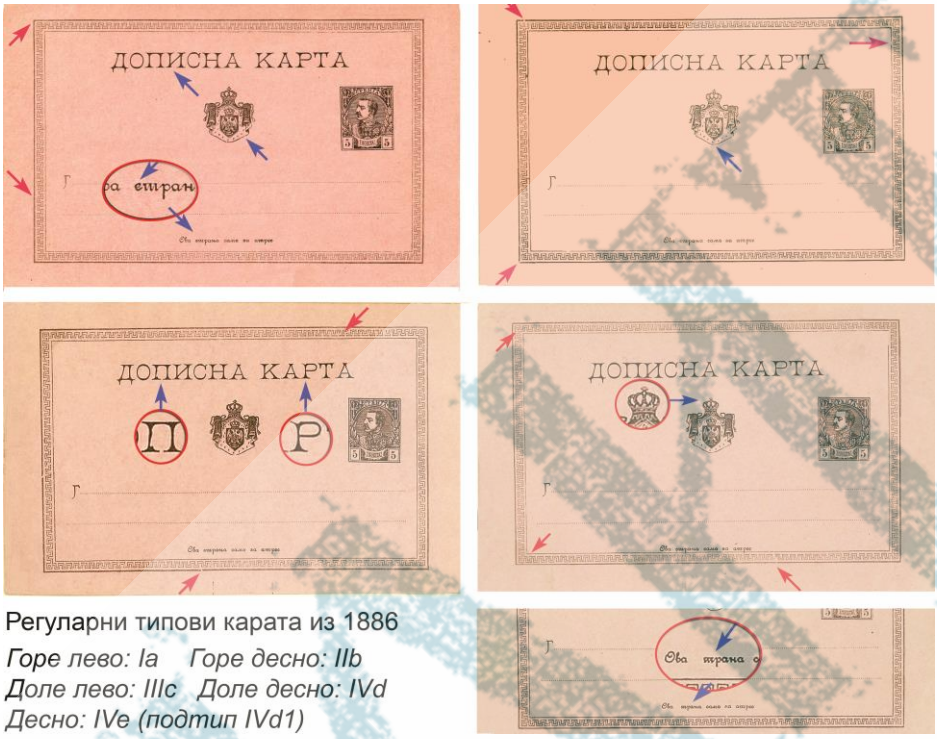

Регуларни типови карата из 1886
Горе лево: Ia Горе десно: IIb
Доле лево: IIIc Доле десно: IVd
Десно: IVe (подтип IVd1)

Слика 1: Регуларне комбинације типова оквира и централног дела

Тип IV: Уочљив прекид доње оквирне украсне шаре на 42mm од десног краја. Мали прекиди украсне шаре у горњем левом углу и на 5 mm од доњег левог угла.

Типови центра

Тип a: Оштећен леви део стопе (доњег серифа) слова „И" у „ДОПИСНА". Прекид доње ивице плашта грба на 1mm од десне ивице; у напомени грешка „***e***трана" уместо „*страна*".
Тип c: Оштећена слова „П" у „ДОПИСНА" и „Р" у „КАРТА".
Тип d: Недостаје горњи крак крста на круни плашта грба.
Тип e (под тип d1): Као **d** осим што у напомени у речи „*страна*" недостаје слово „*с*" („*трана*").

Регуларне комбинације типова оквира и центра су следеће:
Позиција 1: Тип оквира **I** + тип центра **a** (односно **Ia**)
Позиција 2: Тип оквира **II** + тип центра **b** (односно **IIb**)
Позиција 3: Тип оквира **III** + тип центра **c** (односно **IIIc**)
Позиција 4: Тип оквира **IV** + тип центра **d** (односно **IVb**)

Међутим, поред дописница са регуларним комбинацијама постоје и карте које имају нерегуларне комбинације типова оквира и центра (Слика 2):

1) Тип оквира **III** + тип центра **b**
2) Тип оквира **IV** + тип центра **a**

Нерегуларни типови карата из 1886.
Лево: Тип IIIb *Десно: Тип IVa*

Слика 2: Нерегуларне комбинације типова оквира и центра IIIb и Iva

Постојећи примерци из макулатуре доказују да су на штампарским плочама централни делови били постављени у вертикалним tête-bêche паровима, као и да су типови центра **b** и **d** били постављени у вертикалном пару на плочи (Слика 3).

Слика 3: Типови центра b и d у вертикалном tête-bêche положају

Из тога следи да је друга комбинација типова центра била **a** и **c**, а да су комбинације оквира **I** и **III**, односно **II** и **IV**. Да су дописнице штампане са плоча од два примерка, типови центра **b** и **d** очигледно би се

јављали са оквирима **II** и **IV**. Ако би примерци са већ одштампаним оквиром приликом штампања центра били уложени у штампарску пресу заротирани за 180° (дакле „обрнуто“), одштампане карте изгледале би сасвим нормално, али би тада биле у комбинацијама **IId** и **IVb**. А обрнуто улагање табака са другом плочом произвело би комбинације типова **Ic** и **IIIa**. Како овакве комбинације нису пронађене, проистиче да за штампање ове дописне карте нису коришћене плоче састављене од два клишеа.

Ако би се користиле штампарске плоче састављене од четири клишеа, на којима су типови центра **a** и **b** хоризонтално повезани у једном, а типови центра **c** и **d** у другом пару, тада би ротација табака при улагању у пресу за 180° произвела комбинације типова **Id**, **IIc**, **IIIb** и **IVa**. Две од ових комбинација (**IIIb** и **IVa)** су дописнице приказане на слици 2.

Из овога се може извести закључак да су „нерегуларне“ комбинације типова оквира и центра заправо обрнуто штампани примерци централних делова дописница. Две од могућих комбинација, и то **Id** и **IIc**, тек треба пронаћи.

Искуство ми сугерише да би 5% до 10% укупног тиража ове дописнице из 1886. могло да буде са централним деловима штампаним у обрнутом положају у односу на оквир.

Слика 4: Реконструкција табака у регуларном (горе) и обрнутом положају (доле)

УГОВОР О ПРЕНОСУ ПОШТЕ ВОЗОВИМА МЕЂУНАРОДНОГ ДРУШТВА ЗА ВАГОНЕ ЗА СПАВАЊЕ ИЗ 1914.

Поштанско-телеграфски весник 2. јуна 1914. године објављује Уговор о преносу поште возовима Међународног друштва за вагоне за спавање (Wagons-Lits) који иду између Париза – Београд – Солун – и Цариграда и обратно.

Историјски део

Белгијски идустријалац Жорж Нагелмакерс 1876. године оснива прву Међународну компанију вагона за спавање која је све европске железнице тога времена снабдевала луксузним спаваћим колима и вагон-ресторанима.

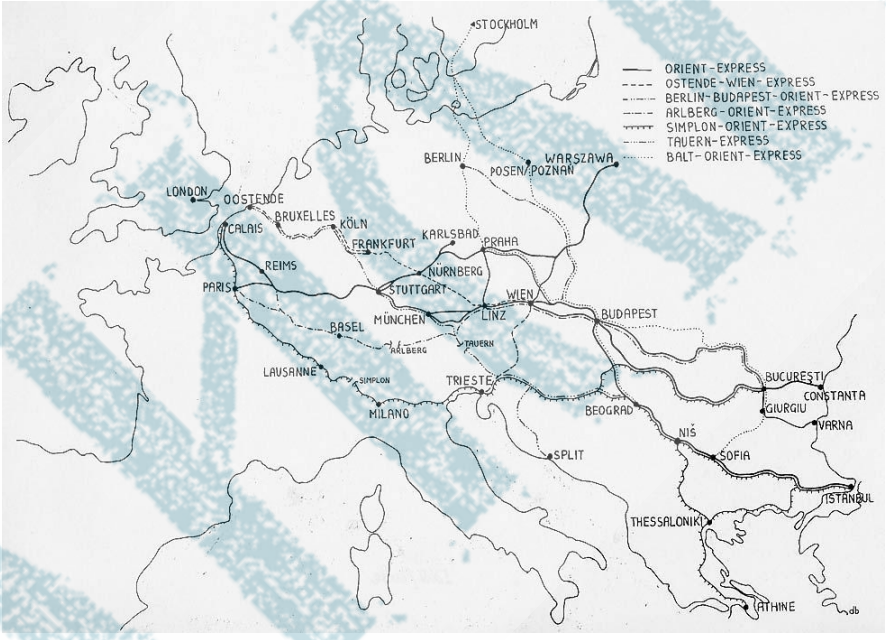

The route of the Express
The route of the Express

Четвртог октобра 1883. године са париске станице "Гар де л'ест" кренуо је први воз компаније међународних кола за спавање (Compagnie Internationale de Wagons-Lits, CIWL). Воз је саобраћао до Ђурђева у Румунији. Путовање се настављало трајектом преко Дунава до града Русе у Бугарској, затим другим возом до Варне и одатле паробродом до Константинопоља.

Србија је укључена у трасу "Оријент експреса", воза у власништву компаније Међународних кола за спавање, 1. новембра 1885, пошто је испуњен важан услов у септембру 1884., када је Србија званично добила „гвоздени пут" од Београда до Ниша. Пут од Ниша до Пловдива путници су прелазили у кочијама, јер у Бугарској није била сасвим готова железница све до јуна 1889. када је завршена деоница Ниш - Пловдив и уведена прва непрекидна линија од париског "Гар де л`ест" до Константинопоља (Сиркечи) - релација Париз - Беч- Београд - Ниш - Софија - Истанбул.

До 1881. године за потребе Компаније међународних кола за спавање изграђена су само једна кола за спавање. Пулман[8] је брзо уочио прилику да понуди и кола за ручавање и успео да добије наруџбину за једна кола која су саобраћала до Париза. CIWL је брзо реаговала наруџбином још троје таквих кола. Основна сврха увођења кола за ручавање била је смањење броја заустављања возова. Ова новотарија није ишла првенствено у корист путника који путују, али је убрзавала путовање поште широм Европе. Решавање питања бржег превоза поште био је број један проблем жељезничких компанија.

Визура Београда на рекламном плакату компаније Оријент Експрес
The view of Belgrade on hoarding company Orient Express

Велики рат произвео је праву пустош у компанији Wagons-Lits, а револуција у Русији учинила је да компанија изгуби велики број својих кола. Немачка шелезничка компанија (Митропа), пошто је запленила кола

[8] Џорџ Мортимер Пулман, амерички инжењер и индустријалац, конструктор и произвођач кола за спавање

Друштва Wagons-Lits, почела је са пружањем својих услуга користећи та кола. Током рата, Француска војска је реквирирала велики број кола за употребу у амбулантним возовима и команду железница.

Споразумом у Сан-Жермену (1919) Аустрија је била приморана да прихвати међународне возове. Са отварењем швајцарског тунела Симплон рута Оријент Експреса је прелазила и кроз Милано, Венецију, Трст, Љубљану и настављала даље према Београду. Овај воз је био познат као Симплон Оријент експрес и представљао додатак оригиналној рути.

Међународни саобраћајни положај Краљевине Србије

На Берлинском конгресу 1878. године, Србија је призната за суверену државу, а територија проширена са четири нова округа (Нишки, Пиротски, Врањски и Топлички). На конгресу је Аустроугарска је помогла Србији да добије нове територије, условљавајући то потписом Конвенције којом се Србија обавезала да ће изградити пругу од Београда до Врања и границе с Турском и Бугарском у року од три године. Поред тога, Србија је била обавезана на закључивање уговора о трговини и испуњење захтева за регулацију Ђердапа. Влада Србије одобрила је овај споразум усвајањем Закона о проглашењу Конвенције. Исцрпљена ратом са Турцима, Србија је запала у економску кризу. Држава није могла да испуни обавезе предвиђене у потписаној Конвенцији. Беч је стално ургирао, упозоравао и претио. У априлу, 1880., Србија је морала да потпише нову конвенцију, која се односила само на изградњу железнице. Рок за изградњу железничке пруге био је поново три године, односно 15. јуна 1883. Крајем 1880. године, Влада је објавила јавни позив за јавно надметање, а један од понуђача било је француско друштво из Париза - "General Union". Темељ Српским државним железницама поставио је 3. јула, 1881. Кнез Милан Обреновић.

После само годину дана друштво "General Union" је банкротирало, па је новоосновано удружење за изградњу и експлоатацију Српских државних железница наставило изградњу. То је био разлог зашто је први свечани воз на прузи Београд-Ниш закаснио читавих петнаест месеци и прошао кроз долину Мораве тек 23. августа 1884. године, (4. септембра по Грегоријанском календару). Редовни саобраћај отпочео је 3. септембра 1884. године (15. септембра по новом календару).

Пред рат, 18. априла 1914, почела је да саобраћа амбулантна пошта Ниш-Ђевђелија. Исте године уведена је амбулантна пошта Београд-Ђевђелија 12.

1915 Traveling post office cancel

Commemorative postmark of the first railway traveling post

Поводом 125 година Оријент експреса, Пошта Србије је 9. јуна 2008. г. пустила у течај две пригодне марке. На марки од 20. дин. приказана је композиција Оријент експреса са Ајфеловом кулом у позадини, што симболизује почетну станицу Париз, а на марки од 46 дин. спаваћа кола и у позадини минаре Аја Софије у Истанбулу као последње станице на траси. Номиналне вредности ових марака одговарале су важећој поштанској тарифи за обично писмо у унутрашњем и међународном саобраћају.

2008. Пригодно издање поштанских марака
поводом 125 година Оријент експреса
2008 Commemorative postage stamps issued
on the occasion of 125 years of the Orient Express

Главна Дирекција Пошта и телеграфа Краљевине Србије с једне стране, и међународно друштво за вагоне за спавање и великих европских Експрес-возова с друге стране углавили су, по заједничком споразуму, следеће одредбе:

Вагон CIWL у железничкој радионици ЈДЖ у Нишу
тридесетих година прошлог века
CIWL wagon to repair at JDZ Niš
thirties of the last century

Члан 1

1. Међународно друштво за вагоне за спавање обавезује се да врши пренос поште возовима званим "Оријент-Експрес", који иду између Париза и Цариграда преко Београда четири пута недељно и исто толико пута у обрнутом правцу, свих кеса и затвора које му буду предавале српске поштанске станице од Београда до Цариброда, било да их саме ове станице размењују међусобом, било за иностранство, било најзад као транзит кроз Србију.

2. Српска администрација задржава себи право да возовима "Оријент-Експрес" преноси и кесе и затворе, које би српске поште на прузи, којом пролази "Оријент-Експрес", размењивале са поштама у новим српским крајевима.

Члан 2

Друштво за вагоне за спавање узима на се да чува и врши надзор над кесама и затворима за време преноса, као и над пријемом и предајом истих, ма станицама, од стране поштанских чиновника.

Друштво "Вагон-Ли" дужно је да плати највише педесет динара за свако препоручено писмо без означене вредности, које би се изгубило при преносу тј. од предаје душтвеном чиновнику до предаје од стране овога, поштанском чиновнику који прима.

Писма, групови и остале пошиљке са означеном вредношћу неће се примати у возовима "Оријент-Експрес".

Члан 3

Са кесама и затворима, који се преносе возовима "Оријент-Експрес", предаваће се и путни лист Списак предаје, у два примерка, од којих ће се један давати, по доласку воза, поштанском чиновнику, који прима, а други остаје у друштву као признаница.

2. У овај путни лист, чији ће се образац чувати у Главној поштанско-телеграфској Управи Краљевине Србије, заводиће се број кеса и затвора[9] посебно за свако место из кога потиче и у које се шаље.

Поштански чиновник који шаље заводиће у овај списак број кеса и затвора посебно за свако место опредељења.

3. Поштански чиновник који прима потврђиваће друштву пријем потписом на списку на означеном месту, у реду где су заведене предате му кесе и затвори.

Чиновник друштва "Вагон-Ли" потврђиваће са своје стране поштанском чиновнику који шаље пријем предатих му кеса и затвора, потписујући, на дотичном месту, списак (квиту) што ће му се ради овога, поднети.

Члан 4

Главна српска поштанско-телеграфска Управа даваће Друштву "Вагон-Ли" за пренос кеса и затвора, што су му повериле српске и стране поште, својим возовима "Оријент-Експрес", и то четири пута недељно у правцу к Цариграду и толико исто пута у супротном правцу годишње укупно двадесет хиљада франака, која ће се сума исплаћивати сваких шест месеци.

Исплата дуговане награде Друштву "Вагон-Ли" вршиће се на основу рачуна, поднесеног од стране Друштва по истеку сваком шестомесечја.

Друштво "Вагон-Ли" преносиће бесплатно, на српском земљишту, кесе и затворе које српске поште отправљају или за ове поште као и за иностранство.

---

[9] Овде је реч о картовању пошиљака тј. уписивању у "Путни лист", данас "Списак размене". Уписивање је "бројно" (укупно), а не појединачно (коментар прир.)

Члан 5

Друштву "Вагон-Ли" исплаћиваће се суме, што потражују, у Београду преко његовог опуномоћеног заступника, а по признаници са прописаном таксеном марком, која ће се претходно оверити у књиговодству Главне поштанске управе.

Члан 6

Главна Управа пошта и телеграфа Краљевине Србије, задржава себи право да контролише, кад год нађе за сходно, кесе и затворе који се преносе "Оријент-Експресом" у транзиту кроз Србију. Чиновник, кога речена Управа буде ради овога одредила, путоваће бесплатно у дотичним возовима, с тим да је дужан носити са собом бесплатну карту српских државних железница.

Иста Управа задржава себи, поред овога, и право да, за време статистике, предузме све потребне мере како би се овај рад извршио на задовољавајући начин и сходно све му ономе што је, у овом погледу, предвиђено дотичном конвенцијом.

Члан 7

Овај уговор важи до 1. јануара 1920. године, а ступа у живот 1. јула хиљаду девет стотина четрнаесте године, осамнаестог јуна хиљаду девет стотина четрнаесте године (1. јула 914., 18. јуна 1914.).

Овај ће уговор важити све докле га једна од страна уговорачица не откаже, извештавајући о томе другу страну, годину дана раније.

Једна и друга страна може препорученим писмо да изврши овај отказ.

Рађено у Београду 24. марта 1914. год 6. априла (по новом календ.)

Нарочити изасланик Главне управе међ. друштва "Вагон-Ли" и великих "Европских-Експреса". Главни инспектор, Лемер, с.р.

Главни директор пошта и телеграфа Краљевине Србије, С. Д. Мијалковић, с.р.

Саопштава се станицама ради знања.
По наредби Министра Грађевина, Начелник С. Д. Мијалковић

(приредио: В.Б.)

Изложба "Мозаик изворних сведочанстава - Србија у Великом рату"

ВИЗУЕЛНИ ЦИТАТ И ЗАПИС О ПОШИЉАОЦУ

У Скопљу које је лежало непосредно на правцу бугарског надирања, налазила се велика болница комбиноване Прве и Друге јединице Српског потпорног фонда (Serbian Relief Fund), под руководством леди Лејле Пеџет, која се налазила у Србији још од јесени 1914. године. Уз пуну сагласност свог особља леди Паџет је одлучила да остане уз српске пацијенте, којих је било на стотине, чак и кад Бугари запоседну град, што се сматрало неминовним.

21. II 1916. Писмо ратног заробљеника Леди Пеџет упућено из Софије за Лондон (колекција Боричић), велика историјски вредност документа

1916 Letter from a prisoner of war Lady Paget sent from Sofia to London (collection Boricic),large historical value of document

После битака на Церу и Колубари, у новембру 1914. године, леди Пеџет се с великом британском санитетском мисијом и санитетским материјалом, преко Солуна, обрела у Скопљу. Борећи се пожртвовано против тифуса у скопској војној болници, у марту 1915. и сама је оболела од ове опаке болести, као једна од последњих жртава епидемије. Леди Пеџет је ипак прездравила и у мају отпутовала на опоравак у Швајцарску. Вратила се у Скопље већ у јулу, и опет преузела управљање болницом Српског потпорног фонда. Те 1915. године у пољској болници у Скопљу, под једним шатором, измешали се српски, аустроугарски и бугарски рањеници, а леди Пеџет је свима пружала подједнаку пажњу. Кад се српска војска повлачила из отаџбине, она је остала уз рањенике: одбила је да се преко Албаније повуче са српском војском. Остала је и била заробљена. Четири месеца провела је под бугарском окупацијом. Тек када су рањеници напустили болницу, она се, у фебруару 1916. године, преко Софије, Букурешта и Русије, вратила у Енглеску.

www.markice.rs

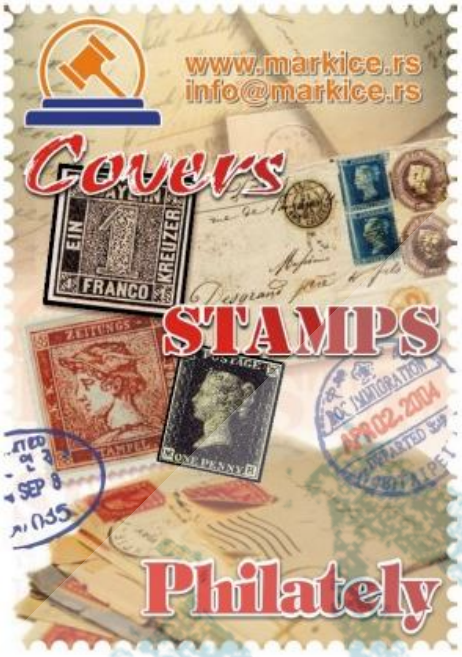

Српске гајде – златна марка Европе

Пригодна поштанска марка Поште „Србија“, са темом „ЕВРОПА – Национални музички инструменти“, у конкуренцији 49 земаља, добила је прву награду – Златну марку за 2014., на овогодишњем такмичењу за најлепшу марку у избору асоцијације јавних поштанских оператера PostEvropa. Пошта „Србија“ емитовала је ово издање, 28. априла 2014., марке су штампане у Заводу за израду новчаница и кованог новца у Београду, у тиражу од 100.000 за марку номиналне вредности 69 динара, односно 45.000 за марку номиналне вредности 74 динара. Аутор идејно-ликовног решења победничке поштанске марке је академски сликар-графичар Надежда Скочајић, а стручну сарадњу у реализацији овог издања пружио је проф. др Димитрије Големовић, етномузиколог и композитор. Марка номиналне вредности 74 динара, на којој су представљене гајде, добила је највише онлајн гласова публике, другопласирана је марка турске поште, а на треће место пласирала се марка грчке поште.

Миодраг Р. Вуковић

ЗАТВОРЕНЕ ДОПИСНИЦЕ СРБИЈЕ 1905/11

SERBIAN LETTER CARDS 1905/11

By M. R. Vuković

This article, last in the series on Serbian letter cards, deals with LCs issued during reign of king Peter I Karadjordjevic. Due to unification of postal rates, only 10 para letter cards were issued during that period. Compared to "Katalog Celina" from year 2000, it introduces some remarkable typical errors that were not registered previously, especially with issues from 1909 (LC #16) and 1911 (LC #17). In addition, introductory part of the article (in Serbian only) deals with perforation of 1905/1911 issues.

It is interesting to note that certain quantities of these LCs were seized by occupational forces (mostly German) and later used as military post cards.

Needless to say, none of this would be possible without thorough research carried out by Dr Richard M. Stevens and his willingness to share results of his efforts with me to the benefit of all collectors.

Овај, последњи у низу текстова о затвореним дописницама Краљевине Србије бави се издањима емитованим током владавине краља Петра I Карађорђевића. Због уједначавања поштарине у месном и међумесном саобраћају, у овом периоду емитоване су само затворене дописне карте са вредносном ознаком од 10 пара. У поређењу са „Каталогом целина" из 2000. године, регистроване су поједине нове, раније необрађене, типичне грешке и настављена реконструкција штампарских плоча (табака).

Слика 1: Зупчање затворених дописница бр. 15-16 (лево) и 17 (десно)

Реконструкција штампарских плоча код издања из 1905. нажалост није завршена, па ће свака помоћ сакупљача бити добродошла. Постоји, ипак, довољно индиција да су и ове карте штампане на исти начин, односно да су коришћене плоче са по 4 позиције.

За ова издања карактеристично је да су им димензије по висини повећане за око три милиметра. Међутим, код издања из 1905. и 1909. ову промену формата није пратила и промена машине за прозупчавање карата. Због тога је код карата бр. 15 и 16 редовна појава да перфорација не иде до превоја карте, већ се завршава на око 3 mm изнад њега. Тога нема код ЗДК бр. 17, за чију је перфорацију набављена нова машина за зупчање. Да се не ради о прилагођавању старе указује облик зупчања у горњим угловима.

Слика 2: Затворена дописница бр. 17 употребљена као немачка фелдпост карта

Интересантно је напоменути да су након повлачења српске војске 1915. окупационе трупе запленили извесне количине целина Србије и потом их, вероватно као ратне сувенире, користиле за своју преписку. Од тако употребљених српских затворених дописница најуобичајенија је свакако карта издања из 1911 („Качкетуша"). По правилу се среће употребљена са различитим жиговима немачког фелдпоста.

Као и код претходних издања, и код ових су битна побољшања обраде у највећој мери резултат сарадње др Р. М. Стивенса који је налазе својих дугогодишњих студија целина Србије несебично уступио на добробит свих колекционара.

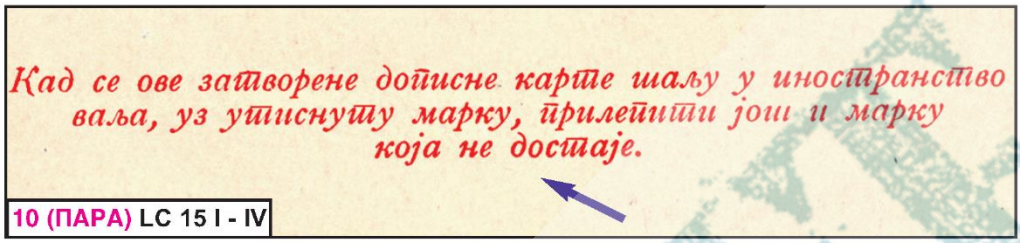

1905. **1(14) January. Unification of postage for local and national mail. Imprinted stamp with bearheaded bust of king Petar I Karadjordjevic. Fonts for header and vertical inscription changed. Inscription on the rear ends with separated words "*не достаје*". Distance between second and third address line is 14.5 mm, between header lines 4.5 mm. Second address line points to "д" in "окидањем", third address line points to "тв" in "Отвара". Engraving by J. Mouchon (Paris). Printed in typograhy in State Printery on yellowish to brownish yellow card stock. Dimensions: 140x90mm.**

15 I) 10 ПАРА, red	**15**	**10**
a) With "***Кад ¯ се***" instead of "***Кад се***" on the rear	**30**	**20**

1906. Second printing. As 15I, but distance between second and third address line is 16 mm, between header lines 4 mm. Second address line points to "а" in "окидањем", third address line points to "тв" in "Отвара". Printed in typograhy in State Printery in Belgrade on yellowish card stock.

15 II) 10 ПАРА, red	**25**	**10**

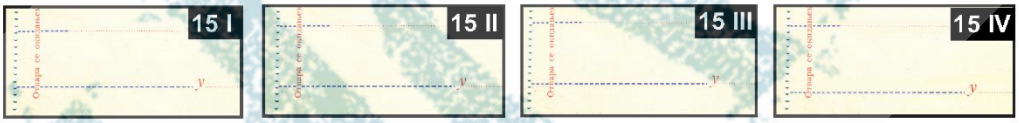

1907. July (?). Third printing. Same, except that distance between header lines is 3 mm. Second address line points to "ањ" in "окидањем", third address line points to "в" in "Отвара". Printed in typography in State Printery on yellowish card stock.

15 III) 10 ПАРА, red	**25**	**10**

1908, Jun (?). Fourth printing. Same, but distance between second and third address line is 16 mm. Second address line points to "а" in "окидањем", third address line points to "О" in "Отвара". Printed in typography in State Printery on yellowish card stock.

15 IV) 10 ПАРА, red	**25**	**10**

1909. Fifth printing. Same, except that inscription on the rear ends with single word "*недостаје*"; distance between second and third address line is 17 mm, and between header lines 4 mm. Printed on smooth, pale yellow to white card stock.

15 V) 10 ПАРА, red	**25**	**10**
a) Partially damaged "***у***" before 3rd address line (lower loop missing)	**40**	**20**

Identification of positions and reconstruction of printing plates for LCs 15 have not been finished yet. However, indications exist that LCs 15 I through 15 IV were printed in sheets of four, from two different printing plates. As for 15 V it is more likely that it was printed from single plate of four.

New format for LCs 15 and 16 (140x90 instead of 140x87 mm) resulted in incomplete perforation of vertical edges. Instead of runing to the fold, vertical perforation ends 3 to 4 mm above it.

10 (ПАРА) LC 15

1905. **1(14) јануар. Уједначење поштарине; вредносна ознака са ликом краља Петра I Карађорђевића без капе; натпис у новом писму, а вертикална напомена обичним слогом; напомена на полеђини завршава се раздвојеним речима „*не достаје*“; размак друге и треће адресне линије 14,5 мм, редова натписа 4,5 мм; друга адресна линија у висини „д“ у „окидањем“, трећа у висини „тв“ у „Отвара“; нацрт Ж. Тасеа (J. Tasset) из Париза; картон жућкаст до смеђежут. Књиготисак Државне штампарије у Београду. Димензије: 140 x 90 mm.**

15 I) 10 ПАРА, црвена — 15 — 10

а) Са „*Кад се*“ уместо „*Кад се*“ у напомени на полеђини — 30 — 20

1906. Друго штампање; размак друге и треће адресне линије 16 мм, редова натписа 4 мм; друга адресна линија у висини „а“ у „окидањем“, трећа у висини „тв“ у „Отвара“; картон жућкаст, гладак до средње рапав.

15 II) 10 ПАРА, црвена — 25 — 10

1907, јули (?). Треће штампање; размак друге и треће линије 16 мм, редова натписа 3 мм; друга адресна линија у висини слова „ањ“ у „окидањем“, трећа у висини „в“ у „Отвара“; картон жућкаст, гладак до средње рапав.

15 III) 10 ПАРА, црвена — 25 — 10

1908, јун (?). Четврто штампање; размак друге и треће адресне линије 17 мм, а редова натписа 3 мм; друга адресна линија у висини „а“ у „окидањем“, трећа у висини „О“ у „Отвара“; картон бледожућкаст до бео, гладак.

15 IV) 10 ПАРА, црвена — 25 — 10

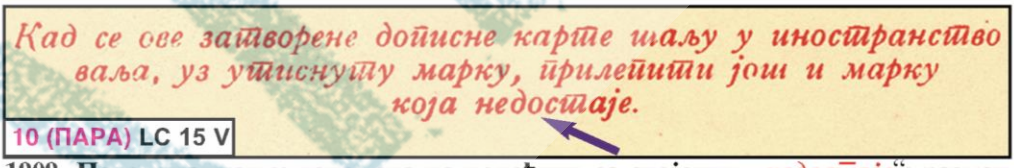

10 (ПАРА) LC 15 V

1909. Пето штампање; напомена на полеђини са спојеним „*недостаје*“; размак адресних линија 17, редова натписа 4 мм; картон бледожут.

15 V) 10 ПАРА, црвена — 25 — 10

а) Делимично оштећено „у“ испред 3. адресне линије (без завијутка) — 40 — 20

Идентификација позиција и реконструкција штампарске плоче још нису завршени. Постоје, ипак, индиције да су карте 15I до 15IV штампане у табацима од четири примерка, са две плоче (дакле, укупно 8 позиција). За карту 15V вероватније је да је штампана са само једне плоче.

Промена формата (140 x 90 уместо 140 x 87 mm) довела је до тога да код карата бр. 15 и 16 вертикална перфорација ранда карте не иде до превоја, већ се завршава 3 до 4 mm изнад њега.

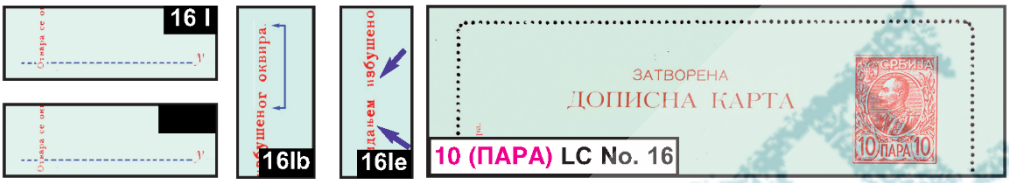

1909. **1 (14) August. As #15 but card stock thiner, greenish to bluish gray. Header moved 1 mm upwards, distance between header lines 3mm. Distance between second and third address line 17 mm, third address line pointing to "О" in "Отвара".**

16 I)	**10 ПАРА**, red	15	10
	a) without "**у**" before the third address line	40	25
	b) lowered "**ог оквира.**" in vertical inscription	30	20
	c) without period after vertical inscription	25	18
	d) small "**њ**" in "**окидањем**" (*perl* instead of *nonpareil*)	30	20
	e) small "**њ**" in "**окидањем**" and small "**и**" in "**избушеног**"	30	20

Printed from two printing plates of 4 subjets each (8 positions). Regular LC #16 I appears on three (37,5%), varieties on one position each (12,5%).

1910, June (?). Second printing. Same, but distance between second and third address line 16 mm, third address line pointing to "тв" in "Отвара".

16 II)	**10 пара**, red	25	10
	a) small "**њ**" in "**окидањем**"	35	15
	b) without period after vertical inscription	40	18

Faint trace of period can be seen on some copies of LCs # 16 Ic and 16 IIb.
Both LCs often have partially damaged letters "***К***", "***у***" and "***ј***" in the rear inscription.
Printed from two printing plates of 4 subjets each (8 positions).
LC # 16II appears on 4 (50%), 16IIa on 3 (37,5%), and 16IIb on one position (12,5%).

LCs # 15 and 16 valid until consumption, theoreticaly until 30.9.1018.

1911. **29 June (12 July). Imprinted stamp with bust of king Petar I Karadjordjevic with cap; design M. Markovich, cut in wood P. Anichich; header in different typeface, vertical inscription again in italics. Printed in typography in State printery in Belgrade on thiner bluish gray card stock.**

17)	10 пара, crimson red	5	3
	a) With "***која***" instead of "***која***" in rear inscription	75	65
	b) With "***v***" instead of "***у***" before the third address line	75	65
	c) With "***квира***" instead of "***оквира***" in vertikal inscription	75	65
	d) With "***Ошвара***" instead of "***Отвара***" in vertikal inscription	75	65
	e) without period after vertical inscription	50	40

LC 17 b resulted from heavily damaged letter "***у***" (appears also with partially damaged lower loop, +25%). Letters "***К***", "***у***" and "***ј***" in rear inscription often partially damaged.

There were four printings from total of eight plates of four subjects each (32 positions). Printings are uniform, with no specific characteristics.

LC # 17 valid until consumption, theoreticaly until 30.9.1018.

Although they have the same frequency, some varieties are evaluated slightly less or slightly more than others. The reason is objectively different interest of collectors for specific types of errors.

KB 16 A

KB 16 B

1909. **1.(14.) август. Као претходно издање, само картон танји, зеленкасто до плавичасто сив. Натпис померен навише 1мм, размак редова смањен на 3 мм. Размак 2. и 3. адресне линије 17 мм, трећа линија у висини „О“ у „Отвара“.**

16 I) 10 пара, црвена	**15**	**10**
a) без „**у**“ испред треће адресне линије	**40**	**25**
b) спуштено „**ог оквира**“ у напомени	**30**	**20**
c) без тачке иза вертикалне напомене	**25**	**18**
d) мало „**њ**“ у „**окидањем**“ у напомени	**30**	**20**
e) мало „**њ**“ у „**окидањем**“ и мало „**и**“ у „**избушеног**“	**30**	**20**

Штампано са две штампарске плоче од по 4 форме (8 позиција). Регуларна карта 16I јавља се на три (37,5%), а варијетети на по једној позицији (по 12,5%).

1910, јун (?). Друго штампање. Исто као претходно, само је размак друге и треће адресне линије 16 мм, трећа линија у висини „тв“ у „Отвара“.

16 II) 10 пара, црвена	**25**	**10**
a) мало „**њ**“ у „**окидањем**“ (*перл* уместо *нонпарела*)	**35**	**15**
b) без тачке иза вертикалне напомене	**40**	**18**

Код карата 16Ic и 16IIb на појединим примерцима може се видети слаби траг тачке.

Код обе карте чести су оштећена слова „*К*“, „*у*“ и „*ј*“ у напомени на полеђини.

Штампана у табацима од четири карте, са две штампарске плоче (укупно 8 позиција).

Карта 16II јавља се на 4 (50%), 16IIa на 3 (37,5%), а 16IIb на једној позицији (12,5%).

Карте бр. 15 и 16 важиле до утрошка, теоретски могле да се користе до 30.9.1918.

10 (ПАРА)
ЗДК бр. 17
LC No. 17

1911. **29. јун (12. јул). Вредносна ознака са ликом краља Петра I Карађорђевића са шапком; нацрт М. Марковић, рез у дрвету Петар Аничић; натпис у промењеном писму, вертикална напомена опет курзивом. Књиготисак Државне штампарије на тањем плавичасто сивом картону.**

17) 10 пара, карминско црвена	**5**	**3**
a) Напомена на полеђини са „*кофа*“ уместо „*која*“	**75**	**65**
b) са „*у*“ уместо „*у*“ испред треће адресне линије	**75**	**65**
c) са „*квира*“ уместо „*оквира*“ у вертикалној напомени	**75**	**65**
d) са „*Ошвара*“ уместо „*Отвара*“ у вертикалној напомени	**75**	**65**
e) без тачке иза вертикалне напомене	**50**	**40**

Грешка **17 b** је оштећено „*у*“ (познато и само без доњег савијутка +25%). Често су оштећени и „*К*“, „*у*“ и „*ј*“ у напомени на полеђини.

Штампано у бар четири наврата са осам плоча по четири позиције (32 позиције). Штампања уједначена, без специфичних карактеристика.

Сваки од пет каталогизованих варијетета јавља се на по једној позицији (3,125%).

Важила до утрошка, а формално до 30.9.1918.

Мада имају исту учесталост, неки варијетети оцењени су нешто ниже, а други нешто више од других. Разлог за то је објективно различито интересовање сакупљача за различите врсте типичних грешака.

ПРВИ КАТАЛОГ ПОШТАНСКИХ МАРАКА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Када први каталог поштанских марака једне земље, у овом случају Србије, приреди издавач филателистичког часописа, а не овлашћени издавач марака или трговачка кућа, онда се то комотно може назвати издавачким подухватом.

28. I 2009. – редовно издање	
279	„Колан са копчом"

аутор Надежда Скочајић
Мотив Колан са копчом

I штампа 28. јануар 2009.
279 I 0,30

[279 I]

штампа ..... виш. офсет
папир ..... гладак
зупчање ..... С - чеш. 13 ¼
гума ..... полусјајна
табак 100 (10x10)
тираж 500 000
штампарија ..... ФОРУМ
Michel..... 273 I

Постоје специјалитети, стране 91 и 92

II штампа 9. децембар 2010.
279 II 0,30

[279 II]

штампа ..... виш. офсет
папир ..... гладак
зупчање ..... С - чеш. 13 ¼
гума ..... сјајна
табак 100 (10x10)
тираж 1 000 000
штампарија ..... ЗИН
Michel..... 378

Напомена: година на марки је 2010. Промењен је назив штампарије (ЗИН уместо ФОРУМ) и додат је енглески назив државе – Serbia. Димензија марке је нешто већа у односу на I, III и IV штампу

Одлуком Народне Скупштине Републике Србије 5. јуна 2006. године проглашена је независност Србије, а већ 30. јуна издате су прве поштанске марке у новом државно-правном статусу (Република). Обрађено је 418 основних каталошких бројева, редовних и пригодних марака, 61 каталошка јединица доплатних марака и први пут су регистровани међународни купони за одговор српског порекла.

Иако по концепцији стандардан, јер садржи све што би један сакупљач требало да има у својој збирци, Гласников каталог поштанских марака, по много чему, излази из тог оквира региструјући примерке који потичу из легалне продукције, и регуларно употребљене у поштанском саобраћају. Ту је учињен незаобилазан и интригантан напор приређивача, да прикаже податке добијене из званичног извора (издавача), али и оне, о посебностима, прикупљене од респективног броја сакупљача у земљи и иностранству. Ови проверени и проверљиви подаци, пожељни у сваком националном каталогу, одређују га као неутралан, компетентан, обухватан, како иначе гласи мото свих издања једног великог европског издавача за 2014. годину. Гласников каталог комплетира слику о издањима марака и међународних купона, јединих поштанских вредносница српског порекла, у раздобљу које је дубоко зашло у своју девету годину, и то на

начин референтне литературе, у духу правила FIP за излошке поштанских марака.

За све марке Републике Србије карактеристична је велика дисперзивност тражње, па су у релативно кратком периоду "потрошене", трговачки повучене или завршиле у класерима сакупљача. У овом тренутку, појединачни примерци или комплетне серије ретко се могу наћи на поштанским шалтерима, чак и за потребе франкирања пошиљака, иако ове марке и даље имају франкатурну важност.

Од 30. јуна 2006. године, поштанске тарифе мењане су три пута у унутрашњем и једанпут у међународном саобраћају. Овај податак објашњава усклађивање номиналних вредности издања са текућим потребама франкирања пошиљака.

Штампа марака у целом овом периоду је квалитетна, добро су центриране и прецизно зупчане и на такав квалитет се односе цене у овом каталогу.

Генерално, каталошке цене марака у сваком каталогу могу се посматрати као циљна вредност. Због тога њихово одређивање у првом издању каталога изузетно је осетљиво и, без сумње, подложно корекцијама. Овом питању приређивач Гласниковог каталога пришао је са највећом пажњом знајући, да је каталошка цена марака од мале помоћи у настојању да се одреди њихова реална вредност, а од велике у указивању на марке које треба третирати пажљивије, или за које постоји веће интересовање. Каталошке вредности су од помоћи сакупљачима ако се третирају као приближне, што омогућава да се одреди њихова релативна вредност. Најниже цене не значе обавезно и реалне, али се може претпоставити, да такве марке заиста имају минималну вредност ако су тако каталошки вредноване.

Гласников каталог није ценовник. Самим тим, избегнути су проблеми које носи свако прво издање, јер се ради о релативно кратком периоду издавања марака Републике (од 2006) и у складу с тим још увек недовољно диференцираној понуди и тражњи.

Акценат је на стручној (филателистичкој) страни, а она је у овом каталогу видљива од првих уводних страница, преко каталошког дела па све до хронолошког прегледа издања (на енглеском језику) и драгоценог прегледа поштанских тарифа 2006-2014. Начин и технички ниво обраде и презентације материјала ниуколико не заостају за најбољом праксом водећих националних каталога.

Војислав Беговић

Преглед издања Поште „Србија“ у периоду октобар-децембар 2014.

Датум	Кат број	Назив	Табак	тираж	КПД	МК
1. X 2014.		Музејски експонати:	5x2 (9+1)	45 000	1	/
	569	Грб Немањића – 23 дин				
	570	Грб Бранковића – 69 дин				
8. X 2014.		Наука:	5x2 (10)	25 000	2	/
	571	100 година од рођења Петра Стевановића – 23 дин				
	572	200 година од рођења Јосифа Панчића – 74 дин				
17. X 2014.		Божић:	5x5 (25)	50 000	1	/
	573	„Божићна химна“, фреска, 1309-1316, Жича – 23 дин				
	574	„Божићна химна“, Дамаскина Грданичког – 74 дин				
20. X 2014.	Блок 17	70 година од ослобођења Београда у Другом светском рату	блок	20 000	1	/
	575	50 дин				
	576	170 дин				
13. XI 2014.		Дечја марка - Басне:	3x3 (8+1)	20 000	2	/
	577	Пас и његова сенка – 23 дин				
	578	Лисица и гавран – 35 дин				
	579	Петао и драги камен – 46 дин				
	580	Корњача и орао – 70 дин				
27. XI 2014.	Карнет 2	150 година од рођења Николаја Краснова	Карнет 3x2 + 2	20 000	3	/
	581-583	3 x 23 дин				
	584-586	3 x 35 дин				
	587-588	2 x 70 дин				
3. XII 2014.	Блок 18	25 година од успостављања дипломатских односа са Републиком Корејом	блок	15 000	1	/
	589	50 дин				
	590	170 дин				
9. XII 2014.	591	100 година од рођења Љубице Цуце Сокић – 23 дин	3x3 (8+1)	25 000	1	/

Преглед доплатних марака у периоду октобар-децембар 2014.

Датум	Кат. Број	Назив	Табак	Тираж	Период употребе
6. X 2014.	62	Дечја недеља	10 x 10	450 000	6. X 2014. – 12. X 2014.

М. Р. Вуковић

ОРГАНИЗАЦИЈА РАТНОГ ПОШТАНСКОГ САОБРАЋАЈА И ЦЕНЗУРЕ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У АПРИЛСКОМ РАТУ 1941.

ORGANIZATION OF WAR POSTAL SERVICE AND CENSORSHIP OF THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA IN THE APRIL WAR

By M. R. Vuković

This article deals with one of the most neglected and underestimated periods in the postal history of ex-Yugoslav countries – organization of civil and military postal and censor service during short April war 1941. Having in mind its main objective, it is not based on scarce philatelic material but rather on an official document elaborating the subject – Rulebook of war time postal service – prepared in May 1940 by Ministry of Army and Navy and Ministry of PTT.

Када су 1.9.1939. Енглеска и Француска објавиле рат Немачкој, постало је јасно да је враг однео шалу, па је Краљевина Југославија почела је да врши неке припреме за случај да се рат прошири и на подручје Балкана. *За нас су свакако најинтересантније оне припреме које су се односиле на организацију и начин функционисања поштанског саобраћаја (и са њим уско повезане цензуре) у ратним условима.*

У оквиру тих припрема маја 1940. Министарство војске и морнарице и Министарство поште, телеграфа и телефона донели су „Правилник ратне поштанске службе“ (Слика 1).

Већ у Општим одредбама Правилник изриком утврђује да *„чим се огласи мобилизација, поштанска мрежа са својим установама, саобраћајним средствима и службеницима оба пола аутоматски се militаризује без икаквог другог наређења и потпада под војну управу у погледу војног поштанског саобраћаја и војне цензуре“*. У истом одељку прецизира се и да постојеће цивилне поште *„остају на својим местима, службу обављају по постојећим законским прописима и правилницима, а под контролом војних цензора у погледу цензурисања поштанских пошиљки“*.

Опште одредбе утврђују и да ратну поштанску службу обављају:

1) војне поште оперативних јединица, за потребе војне силе, и
2) државне и уговорне државне поште, за потребе војне силе, управних власти и становништва у земљи и са иностранством.

Слика 1

Војна поштанска служба

Наредни одељак правилника разрађује задатке, организацију, манипулацију и поштанско тарифирање војне поштанске службе.

Према тим одредбама војном поштанском службом управља:

1) Врховна команда – на војишној простории (у захвату фронта), и
2) Министарство војске и морнарице – у позадини.

Војну поштанску службу у мобилном и ратном стању обављају четири врсте пошта:

1) Државне и државне уговорне поште, које у погледу војног поштанског саобраћаја и цензуре све потпадају под војну управу, без обзира да ли су у захвату фронта или се налазе у позадини. У случају да при пошти није успостављен цензорни одсек, пошта пре експедиције обавезно доставља све пошиљке на преглед најближем цензорном одсеку.

2) Сортирајуће поште, односно државне поште које су посебно одређене за прикупљање и сређивање (сортирање) свих пошиљака упућених војним лицима на војишној просторији, као и формирање поштанских затвора (вреће) посебно за сваку војну пошту.
3) Сабирне поште су, такође, државне поште. Њима сортирајуће поште упућују затворе, које су сабирне поште дужне да доставе војним поштама у свом рејону.
4) Војне поште раде при јединицама оперативне војске, а постоје на четири нивоа:
    a. Војна пошта Врховне команде, која обавља поштанску службу за штаб ВК, као и за јединице које јој припадају.
    b. Армијске војне поште, које опслужују штаб армије и јединице непосредно подређене армији.
    c. Дивизијске војне поште, које опслужују штаб армије и јединице које су непосредно подређене армији које опслужују штаб дивизије и јединице непосредно подређене дивизији.
    d. Војне поште при другим јединицама, код којих су предвиђене формацијом, а које опслужују своју и придодате јединице.

Из ових одредби јасно је да је напуштена организација војне поштанске службе каква је постојала на солунском фронту, односно да су укинуте пуковске војне поште. Но, код свих нижих јединица ипак је предвиђена институција издвојених поштара – вагместара, који обављају поштанску службу за потребе те јединице.

Свака војна пошта има свој *број војне поште*, који замењује њен формацијски назив. По правилу, дивизијске војне поште картирале су са армијским, али су могле да прослеђују пошиљке и директно својој сабирној пошти. Армијске и војна пошта ВК картирале су непосредно са својим сабирним поштама, а ако то не би било могуће, могле су да достављају пошиљке и посредничким поштама.

Манипулативна служба војних пошта

Војне поште примале су на отправљање званичне, службене и приватне пошиљке, с тим што су приватне пошиљке биле под рестриктивнијим режимом.

Док су за званични и службени саобраћај важиле све категорије мирнодопског режима рада, обим поштанских услуга за приватне пошиљке редукован је на:

1) Обичне дописнице и писма до 100 грама, као и мали пакети до 1 килограма.
2) Пакети без ознаке вредности и тежине до 5 килограма.
3) Упутнице и уплатнице до 5.000 динара.

Дакле, приватне пошиљке нису могле да се шаљу као препоручене, хитне, уз повратницу и потврду исплате, нити као вредносне и откупне.

Обрасци дописница и жигови војних пошта

За преписку војника са цивилима предвиђене су посебне „Ратне дописнице" чији је прототип дат на слици 2. Ове дописнице *војници су добијали бесплатно* од команди својих јединица, док су се *приватним (цивилним) лицима продавале по цени од 25 пара*.

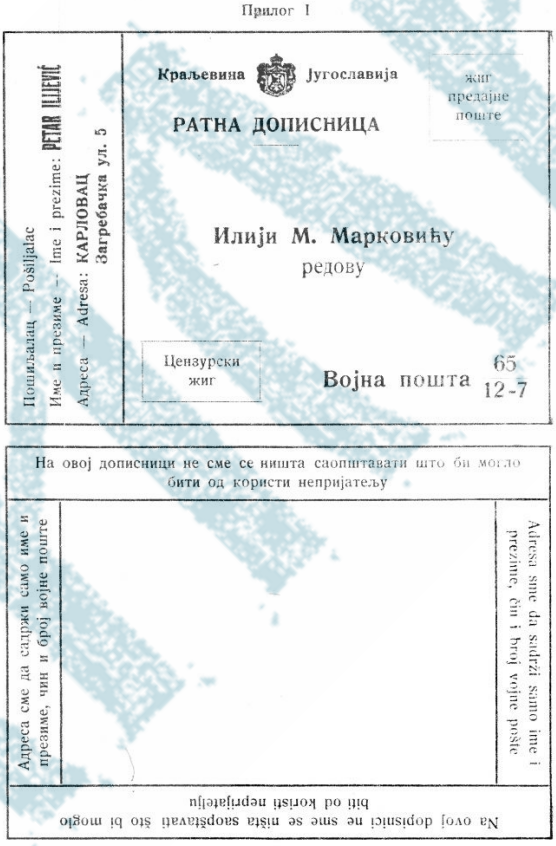
Прилог I

Краљевина Југославија

РАТНА ДОПИСНИЦА

жиг предаје поште

Илији М. Марковићу
редову

Пошиљалац — Pošiljalac
Име и презиме — Ime i prezime: PETAR ILIJEVIĆ
Адреса — Adresa: КАРЛОВАЦ Загребачка ул. 5

Цензурски жиг

Војна пошта 65 12-7

На овој дописници не сме се ништа саопштавати што би могло бити од користи непријатељу

Адреса сме да садржи само име и презиме, чин и број војне поште

Адреса sme da sadrži samo ime i prezime, čin i broj vojne pošte

На ovoj dopisnici ne sme se ništa saopštavati što bi moglo biti od koristi neprijatelju

Слика 2

За жигосање пошиљака било је предвиђено да све војне поште имају челичне жигове са натписом „ВОЈНА ПОШТА – VOJNA POŠTA / (број ВП)", као и ознаком дана, месеца и године.

Прилог II

Прилог III

Прилог IV

Слика 3

Поред тога предвиђено је да војне поште имају и гумене службене жигове и печатњаке за возак, такође округле и са истим натписом, осим што се у средини уместо датума налазио државни грб.

Поштанске тарифе

Према одредбама правилника, званичне и службене пошиљке нису подлегале никаквој поштанској такси.

Од плаћања поштарине на приватне пошиљке слане било од или за војна лица у јединицама били су ослобођени: дописнице, писма, новине и књиге.

За мале пакете које шаље војник или се шаљу војнику плаћала се повлашћена поштарина од 2 динара, а за пакете (без обзира на тежину) 4 динара. За упутнице, уплатнице и телеграме наплаћивала се редовна мирнодопска поштарина.

Међународни поштански саобраћај

Међународни поштански саобраћај био је забрањен са непријатељским земљама, осим преписке која се односи на заробљенике, интернице и за заштиту имовинских интереса југословенских држављана.

Саобраћај са савезничким и неутралним земљама био је дозвољен, уз цензуру.

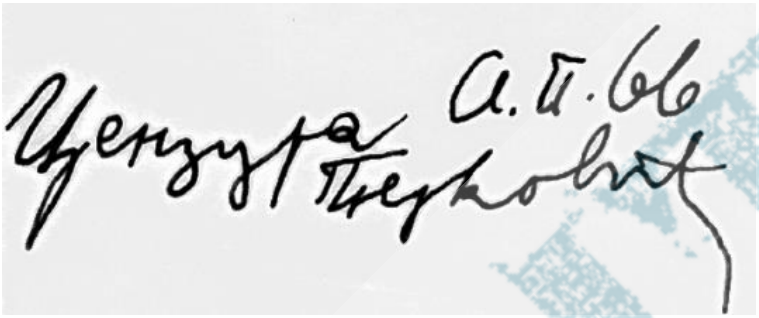

Слика 4

Рад на територијама других земаља и рад страних ВП на територији Југославије

У завршним одредбама утврђено је да се евентуални рада југословенских војних пошта на територијама савезничких земаља обавља по прописима за војне поште тих земаља, а на запоседнутим непријатељским територијама по овом Правилнику.

За савезничке војне поште које би евентуално радиле на подручју Југославије било је превиђено да су обавезне да раде по одредбама овог Правилника.

Информације:

- о специјалитетима,
- новим издањима,
- занимљиве текстове који покривају српско и југословенско филателистичко подручје,
- информације о фалсификатима
- пратите на сајту:

www.filatelija.rs

Проф. Др Милан Радовановић

ЗАНИМЉИВОСТИ - ДОПИСНА КАРТА СРПСКИХ РАТНИКА – ПОЗИВНИЦА НА СВАДБУ?

На Слици 1 приказана је Дописна карта српских ратника (Вуковић бр.8) издата 1915 године од стране Инспекције Пошта српских армија. Ова карта је упућена ''Коњичком капетану I класе/ Г. Драг. Станковићу / команданту I ескадрона у Н.Аџбеговац''. На карти нема ни поштанских, ни војних жигова, као ни цензуре, па је датум, одн. време коришћења било немогуће утврдити. Име (војно лице) на које је упућена ова карта је указивало на уобичајен начин коришћења ових војничких дописних карата.

Слика 1

Полеђина ове Дописне карте српских ратника представљала је право изненађење – Слика 2. И поред тога што је текст са полеђине читљив, биће дат у целости, јер одсликава и објашњава наслов овог Прилога:

„На Петровдан 29. овог месеца у 11 часова пре подне венчаћу се у великопланској цркви ''Покајници'' са госпођицом Јеленом Јанковићевом.

Скуп сватова код школе у Великој Плани. Полазак у 8 часова и 30 минута.

Сматрам за пријатну дужност да позовем и Вас да са Вашом породицом изволите присуствовати венчању."

Јуни 1913 год.
Велика Плана

Драгомир Илић
резервни коњички поручник
(прецртано, па стављено капетан II Кл.
Професор III Београдске гимназије

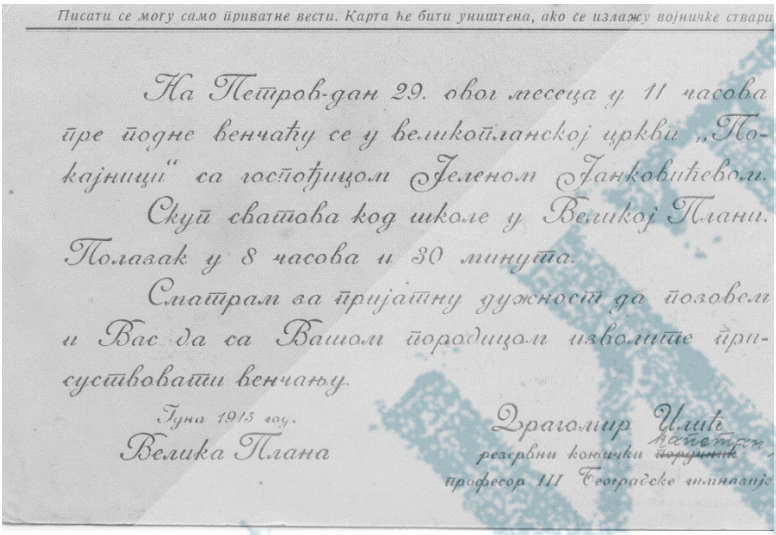

Писати се могу само приватне вести. Карта ће бити уништена, ако се излажу војничке ствари.

На Петров-дан 29. овог месеца у 11 часова пре подне венчаћу се у великопланској цркви „Покајници" са госпођицом Јеленом Јанковићевом.

Скуп сватова код школе у Великој Плани.

Полазак у 8 часова и 30 минута.

Сматрам за пријатну дужност да позовем и Вас да са Вашом породицом изволите присуствовати венчању.

Јуна 1915 год.
Велика Плана

Драгољуб Илић
резервни капетан
професор III Београдске гимназије

Слика 2

Тиме је добијен бар део одговора о времену коришћења ове карте.

Шта рећи даље?

Очигледно да је Драгољуб Илић, сада већ капетан, војничке дописне карте, које су војницима дељене бесплатно за преписку, искористио као позивнице за сопствену свадбу, користећи на недозвољен начин оно што му не припада.

Крајње неуобичајена „доштампа".

Најаве: Календар изложби под покровитељством Европске филателистичке федерације (FEPA)

Датум	Назив	Место	Категорија
2015			
13-16 Мај 2015.	LONDON 2015	Лондон	FEPA Покровитељство/ FIP Прихваћена
12 - 15 Нов 2015.	NOTOS 2015	Атина	Међународна, 21 земља. FEPA Покровитељство
2016			
Прва половина 2016.	BALKANFILA 2016	Тирана	10 земаља. FEPA Прихваћена
2017			
24-28 Мај 2017.	FINLANDIA 2017	Тампере	FEPA Покровитељство

Проф. Др Милан Радовановић

ЗАНИМЉИВОСТИ – ВОЈНА ПОШТА

Дописна карта српских ратника (Слика 3), издата 1915 године од стране Инспекције Пошта српских армија, је предмет овог прилога. Карта је упућена:

„Поднареднику
Василију Нешићу,
IIIчета, I Батаљ(он),
Бр.48''

од стране његовог сина Петра Нешића (са полеђине карте). На карти нема ни српских војних, ни српских цензурних жигова, а „Бр. 48", као што је познато, представља војну пошту 12. пешадијског пука. Оно чега има на карти је низ руком написаних кратких текстова, који сви почињу са „није".

Слика 1

Већ у адресном делу (са десне стране) карте уочава се први текст „Није у 1 бата(љону) бр.48". Одмах испод њега налази се исписан љубичастим мастилом „није у 2", па следи знак за исто, као и у претходном реду. Испод овог текста налази се теже читљив текст „није у прови(анту)? Солун?". Уз леву ивицу карте, вертикално у односу на до сада навођени текст) види се „није у 3.бат(аљону) 48". На горњој ивици са леве стране читамо „Није у

бојне (?) 48" (црвеним мастилом) и коначно испод уштампаног текста „Дописна карта/српских ратника" стоји „Натраг" подвучено) и „4 – И бр.48", одн. „четврта чета првог батаљона, војна пошта 48".

Шта рећи? Невероватна је била упорност оних који су били задужени за пошту унутар српске војске који су на све могуће начине покушавали да дође до примаоца ове карте и да му је уручене. Пет пута је отац тражен и тек после пет ових неуспеха – из шестог пута карта је враћена пошиљаоцу. Разлога за овакав одговоран рад српских војних пошта , наравно има више. Чињеница је да је пошта било једино средство успостављања поремећених односа информисања у ратним условима. Пошта је доносила податке о најближима у окупираној Србији, ратним друговима, здрављу, новцу и остало. Пошта се чекала и прижељкивала.

Наравно, учињен је покушај да се из текста на полеђини дође до могућег разлога неуручивања ове карте. Текст је, углавном, уобичајен, али ће се, ипак, дати у целости:

25 марта 1917 године *На положају*

„Драги отац,

Здраво сам хвала Богу и живо Које и теби желим од господа Бога добро здравље. Бато ја теби писо више од 10 комада карте А од тебе не доби никако Добијо сам чак из Коњичке дивизије и Солуна али овди па неможе за толико време. Моја адреса 4 чета И Батаљон Бр.48. Бато јави се и за мене не брини.

Сад прими поздрав од твог сина Петра Нешића споздравом све твоје другове.''

Читајући више пута текст на полеђини може се једино претпоставити да је син, Петар Нешић, дао погрешну адресу, одн. да је по навици (?) написао своју адресу, јер, сем разлике у броју чете, сви остали подаци су исти, одн. Први батаљон и број војне поште (ВП 48).

То представља и могуће објашњење зашто нема ни жига војне поште бр.48, ни одговарајућег цензурног жига.

Састанци филателиста у Београду,
улица Светог Саве 16-18/II
недељом од 9 до 14 часова

Осврт

ЛИЦЕ И НАЛИЧЈЕ ВЕЛИКОГ РАТА

Изложба "Мозаик изворних сведочанства - Србија у Великом рату" отворена је 1. децембра (понедељак, традиционално нерадни дан у београдским музејима и галеријама), на дан проглашења Краљевства, Срба, Хрвата и Словенаца, чиме приређивач симболично указује на ауру победника с којом су Срби ушли у државу са народима који у Великом рату нису били на истој страни.

Протеклих година делови Боричићеве колекције су са великим успехом међународно излагани, у формату изложака поштанске историје. Ипак, највећи део колекције приказан у холу РТС-а до сада није био познат стручној и широј јавности.

Поред поштанско-историјског материјала изложен је и материјал
од интереса за историчаре, историчаре медицине, историчаре уметности...
Except of postal history was exhibited the material
of interest for historians, historians of medicine, art historians...

Лице и наличје Првог светског рата откривају војничке карте и писма, штампана пропагандна, разгледнице, књиге и различита архивска документа. Приређивач изложбе пошао је од чињенице да ширина саме збирке дозвољава документовање различитих аспеката учешћа Србије у ратном сукобу. "На једној страни су документа о ратним изазовима, сукобима, страдањима и бременитостима самог рата" (цитат из Каталога).

На другој су догађаји који често у историографским текстовима остају на маргинама главних токова, а "који не само што употпуњавају мозаик прошлих времена већ убедљиво говоре о целини историјских збивања" (цитат из Каталога).

Први део изложбе под називом "Лице" приказује ратне напоре Србије 1914. и 1915. На оригиналним фотографијама виде се ликови српских ратника њихова опремљеност за вођење рата, ретки тренуци предаха, кретање у колони исцрпљених ратника и народа преко албанских гудура и беспућа; страдања српске војске и цивила у данима највећих искушења Великог рата. Фотографије документују бестијалност ратних злочина почињених над српским народом током казнене експедиције 1914. и окупационог терора 1915-1918, разарање инфраструктуре и одношење и пљачку културних и материјалних добара. Потресне слике суровости и безобзирности окупационих снага Осовине.

Фотографије снимљене током боравка српске војске и цивила на Крфу "дају савим другачију слику, пуну полета, ентузијазма и жеље за повратком у поробљену отаџбину" (цитат из каталога).

Поглед на хол РТС-а пред отварање изложбе
Look at the hall RTS before the opening of the exhibition

Други део изложбе, "Наличје", приказује материјал ратне пропаганде (плакате и дописнице) као покушај креирања будуће стварности онакве какву су видели аустроугарска и немачка ратна

пропаганда. Исфабриковане, увредљиве и суморне слике "цивилизатора". Насупрот пропагандног деловања, свакодневни живот у Србији тече у сенци рата, под теретом бриге за своје на ратишту, у логорима, избеглиштву и интернацији. Војничка преписка са својима у Србији одвијала се војно-поштанским путем, али и несигурним путевима преко неутралних земаља, посредством организације Црвеног крста и различитих мисија у Србији и при српској војсци на Солунском фронту.

Рад страних медицинских мисија у Србији током Великог рата и њихова посвећеност народу и хуманост трајно су се урезали у колективну свест и памћење српског народа. На изложби су приказане до сада непознате фотографије изузетне документарне вредности.

Александар Боричић: власник колекције и аутор изложбе
Alexander Boričić: the owner of the collection and exhibition author

Изложба "Мозаик изворних сведочанстава - Србија у Великом рату" превазилази поштанско-историјски дискурс улоге једне државе (у овом случају Србије) у Првом светском рату, приказујући материјал од интереса за историју, историју медицине, историју уметности. По свом садржају припада поштанско-историјској дисциплини која је не тако давно уврштена у правила ФИП за поштанску историју под називом Друштвена историја. Изложбу прати одличан каталог са текстом доц. др Александра Животића.

Војислав Беговић

Историјски архив Шапца: детаљ изложбе "Јевреји Србије у Првом светском рату"
Historical Archives of Sabac: detail of the exhibition "Jews in Serbia during World War I"

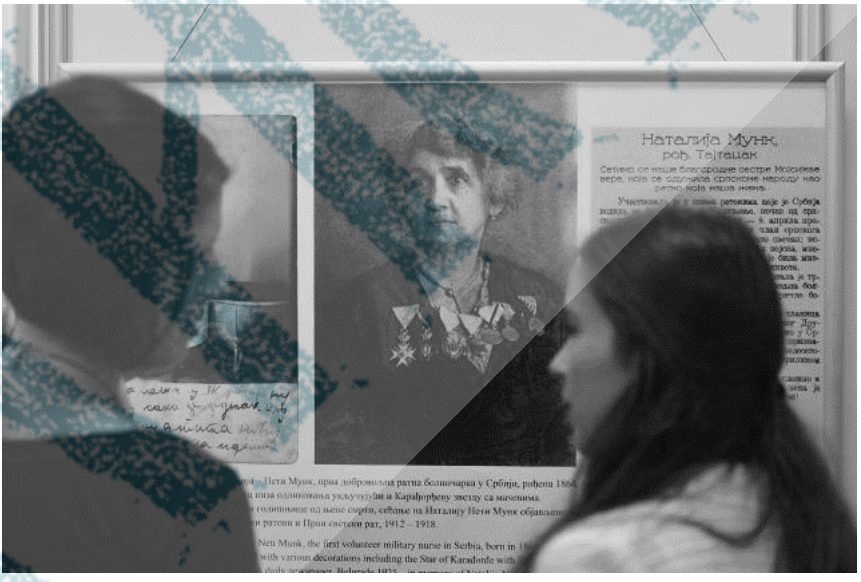

Изложба у ЈИМ-у: Фотографија прве добровољне ратне болничарке у Србији, српске јеврејке хероине Нети Мунк за време Првог светског рата.
Exhibition in JHM:Photo of the first voluntary war nurses in Serbia, Serbian Jewish heroine Neti Munk during World War I.

Жељко Пупавац

ВРШАЦ - ИЗЛОЖБА ОРИГИНАЛНИХ ФОТОГРАФИЈА И ПОШТАНСКЕ ПРЕПИСКЕ ИЗ ПЕРИОДА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Редакција захваљује г. Миодрагу Млађеновићу, власнику збирке и г. Жељку Пупавцу, аутору текста о изложби, чијом љубазношћу доносимо овај приказ, уз минимална скраћивања и редакцијску опрему.

Осим једног малог дела, посвећеног аустроугарско-немачкој ратној пропаганди - преузетог из оновременских новинских публикација, на изложби у библиотеци града Вршца (9 - 23. октобар), приказане су оригиналне фотографије и поштанска преписка из периода Првог светског рата из филателистичке збирке Миодрага Млађеновића из Вршца.

Изложба је настала као покушај да се реконструише и представи историја Првог светског рата из оригиналних докумената сакупљених у једној приватној збирци.

При погледу на излошке у којима доминирају поштански објекти – дописне карте, разгледнице, писма и фотографије, јасно се и непосредно, у микрокосмосу приватних писама и појединачних фотографија, осећа дух епохе Великог рата и непосредно доживљава људска и национална судбина српског народа али и српске Краљевине као државе.

Једна од меморабилија на изложби
One of the memorabilia on exhibition

Одмах на почетку рата аустроугарско-немачка коалиција јасно је и непосредно промовисала свој ратни али и историјски циљ – „Србија мора да умре!", а српски народ има да постане колонијално робље. Србији је у

тим ратним плановима била намењена судбина колонијалног поседа, а српски народ је са својом националном слободом требало, као историјски чинилац, да нестане. Истовремено, у новијој историји незабележено је да је целокупна војска једне државе била принуђена на егзодус ван граница државне територије.

Повлачење српске војске са делом народа преко Албаније и формирање цивилних и војних власти на Крфу и на Солунском фронту био је подухват епских размера. У ратним околностима Краљевина Србија се суочила са неопходношћу организовања државне поштанске службе на страној територији, у избеглиштву. Тешкоће у организовању поштанске службе на страној државној територији увећавали су недостатак поштанског материјала – поштанских марака, хартије и осталога. С друге стране, треба имати у виду да је за живот, рад и морал војника од непроцењивог значаја била могућност да се обавесте о судбини својих у окупираној Србији. Немерљиву помоћ у организовању поштанског саобраћаја пружала је Организација Црвеног крста преко које се одржавао поштански саобраћај са окупираном Србијом.

Све ове, неспорне историјске чињенице, могу се јасно уочити прегледом изложених садржаја на изложби. Изложба обухвата, између осталог, документа о Црвеном крсту и његовом значају за рад поштанске службе у ратном периоду.

Изложени објекти су тематски и хронолошки приказани по ратним годинама, укључујући и оба балканска рата.

Балкански ратови 1912. и 1913. историјски непосредно претходе Првом светском рату али за Краљевину Србију представљају и политички и судбински једну јединствену целину. У том смислу они су и историјски неодвојиви од Великог рата.

Велики део изложбе представљају фотографије. Ратна фотографија често је зачуђујуће квалитетне израде посебно имајући у виду сложеност тадашње фотографске технике и непрактичност фотографског алата. Фотографија је у епохи коју изложба представља била једини медиј путем којег је реално било могуће видети садржаје удаљених предела и догађаја. Стога је она свакако имала у тој мери широку примену и место на којем се у савременом свету не може замислити. Фотографије на разгледницама биле су обојене реалним ратним садржајем те је тако, што у изложби заузима запажено место, на разгледницима могуће видети призоре рата од којих застаје дах, а које су истовремено служиле непосредном дописивању. Виде се тако разгледнице са фотографијама српског официра како оплакује сина јединца палог на Кајмакчалану, мртвог бугарског војника, приручне радионице за израду споменика и још многе фотографисане садржаје које свакако не замишљамо на разгледницама

које служе дописивању, али које за себе и својом појавом и местом у преписци, више од речи, говоре о епохи у којој су коришћене.

Изложбена витрина са преписком преко Српских војних пошта
у Првом светском рату
The exhibition frame with the correspondence over Serbian military post office
in the First World War

На појединим излошцима видљиве су необичности које успешније од стотину страна историјских књига сведоче о времену у којем су настале. Тако се на једној дописној карти уочава концем ушивен комадић графита, са молбом адресату да одговори на дописну карту! У другом писму, лапидарном, сачињеном од свега неколико речи из којих провејава радост: „Срећни смо путујемо возом, нема више пешке!" (при чему знамо да је онај ко је писао ишао на фронт и вероватно у сигурну смрт) можемо непосредно да осетимо патњу којој су били изложени и војници и народ у ратним годинама.

У мноштву изложених писама и дописница готово чујно, са речима од којих се леди срце, учесници Великог рата износе своје људске судбине пишући једни другима као савременици али заправо своје мисли прослеђују генерацијама које су након њих дошле, не знајући да остављају сведочанство о херојским данима у којима су живели и умирали.

Судбина написаних речи на дописној карти, за коју се није знало да ли ће уопште икада стићи, а често није ни стизала, надживела је све оне материјалне ствари за које се у илузији свакодневице чини да су неупоредиво и вредније и постојаније.

Из времена Великог рата нису сачуване многе солидне грађевине, мостови, путеви ни возила, чак се и земаљски рељеф у извесној мери променио, а баш нико од учесника више није међу живима. Читаве фамилије и братства нестали су без помена па им се ни гроба не зна. Ипак, сачувана су писма у која, ни када су писана, нису полагане наде осим једне једине – да ће стићи до онога коме су намењена. Сачувана је и понека фотографија безимених хероја. И дно и друго на хартији коју је тако лако уништити, која чак није ни прављена да траје!

Те речи и слике које нису биле намењене чувању, а ипак су сачуване – остале су да сведоче о снази људског духа који је не само изнео победу у Великом рату и за слободу положио практично све што је имао, већ је надвладао самог себе и пружио идеал – слику и прилику за поколења.

EUROPA E
BULLETIN OF THE EUROPA STUDY UNIT
http://www.europastudyunit.org/

TABLE OF CONTENTS

Editor's preface..... 3

Stamps and politics of national representation [4] - doc. dr Vida Zei..... 5

Catalogue of personalized postage stamps 11

WWI POW-mail [6]– Vojislav Begovic..... 13

Serbian military telegraph service during
Great War [1]- prof. Milan Radovanovic 21

Plates Used For Serbian Domestic Post Card from 1866 - Richard M. Stevens 27

Agreement on transporting mail by trains of
International Sleeping-Car Company 1914 - Vojislav Begovic..... 31

Serbian Letter Cards 1905/11 - Miodrag R. Vukovic 40

The first catalogue of postage stamps of the Republic Serbia 46

Organization of War postal service and censorship of The Kingdom
of Yugoslavia in The April War - Miodrag R. Vukovic 49

Interests - prof. Milan Radovanovic..... 55

Review - The face and reverse of the Great War 59

Exhibition of original photographs and postal correspondences
from the period WWI – Zeljko Pupavac 63

Цена примерка је 350 динара+ 120 динара (поштарина и трошкови паковања)

Price is 4 EUR (one copy)+3 EUR (postage)

ОГЛАШАВАЊЕ / ADVERTISING

¼ стране / ¼ of the page	**1200 дин/10 EUR**
½ стране / ½ of the page	**1800 дин/15 EUR**
1 страна / 1 page	**3600 дин/30 EUR**
Унутрашња страна корица /The inside cover page	**6000 дин/50 EUR**

НИКОЛАЈ II
РУСКИ ЦАР
1868-1918